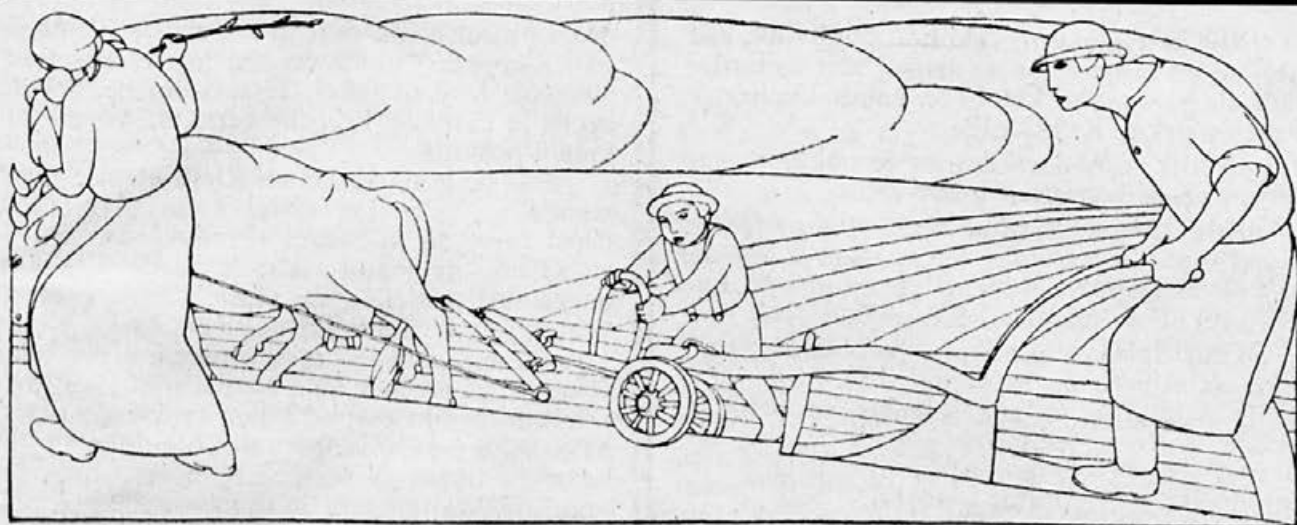

LETNIK I.

OKTOBER 1929.

ŠTEVILKA 7.

Ivan Pregelj:

MAGISTER ANTON.

Roman iz šestnajstega stoletja.

PRESTAL je in vprašal:

»Ste umeli?«

Magister je videl, da so učenci pri-
kimali.

»Še moliti moramo,« je velel učitelj, sklenil
roke, se prekrižal in zaklical:

»Laudate Dominum — hvalite Gospoda!«

Trojica mladih ljudi se je vnela neprisi-
ljeno v pesem. Molitev in pouk, je videl ma-
gister, sta se strnila v enem. Hvalnica je bila
obenem zahvala po končani šoli in vaja v pe-
vanju. Štanjelski učitelj v svojem škofljem
pismu ni pretiraval. Učil je svoje gojence tudi
»muzike«, katere niti omenil ni bil.

Pesem je utihnila.

»Gloria Patri et Filio,« je bilo zopet glas-
neje čuti vikarja Jožo. Otročji odgovor ga je
preglasil in se utrgal. Tedaj je dejal učitelj:

»Zdaj pa zobajte! Na delo, moji vinograd-
niki. Pet jagod vsak in povrh ene pol.«

Stopil je od otroka do otroka z dobrohot-
no besedo. Med temnolasimi je stal siv kakor
ded sredi vnukov. Ko je videl, kako jim gre
v slast, se mu je lice radostno razživel in se
je šalil:

»Pet jagod vsak in povrh ene pol. Volči-
či! Kam pa? Saj me boste požrli. Ne berem
grozdja na trnju. Hej, lakote! Odkdaj pa? Ste
mari samemu izgubljenemu sinu iz svetih
evangelijev v žlahti, ko se je s prašičje pašnje
skesan k očetu vrnil?«

Razgibal je otroke v šegave odgovore, po-
tem je pripovedoval sam pol resno pol ša-

ljivo. Magistru je začela iti vročina v lice. Vi-
kar Jože je pripovedoval o njem samem.

»Dolg je bil, da še kajfeža ni bilo treba v
cerkvi, pa neroden in trd. Pa sam Bog ve, da
bi mu bil vse prej zaupal, kakor da mi jo skri-
vaj od hiše popiha in se niti po petnajstih le-
tih skesan ne vrne. Tak, le glejte, da mi vi ne
boste tako čemerno hvaležni, tak-le izgubljeni
sin je bil davni vaš prednik pri tej mizi za
prav takim grozdom, moj kajfež, Bog ga ne
kaznuj, moj nerodni Tone od Mahničev, ki
mu že kdo ve kje kosti trohnijo, če ga še ži-
vega golazen ne žre —«

Neki med otroci je medtem opazil magi-
stra, ga gledal zvedavo, poslušal duhovnika in
dejal mirno:

»Gospod! Tam stoj!«

»Kdo pa, moj Bogatec, contra inscientiam
rogatec?« je dejal duhovni.

»Izgubljeni sin,« je pokazal otrok na ma-
gistra.

5. »Kajfež se je vrnil«

»Izgubljeni sin,« je bil povedal vikarjev
gojenec pod živim vtisom učiteljevega pripo-
vedovanja. Na njegovo besedo in krettno sta
se ozrla še njegova vrstnika in učitelj sam.
Magister, ki je to videl, je motno začutil, da
se zdaj mora javiti. Stopil je krepko na vrt.
Ker pa je bil prezr eno stopnico, ves zaver-
van svojemu smotru naproti, je kaj smešno
in nerodno butil z višine na vrtno stezo, se
zapletel z nogo v konec vrvi, ki se je pela čez
vrt, da so obešali perilo nanjo, in se bila od-
vezala, da je ležala čez pot. Izpodnesla je dol-
gega človeka, da je smešno zakrilil v zrak, se
lovil in se uravnovesil šele tik pred osuplim
vikarjem.

»Bog pomagaj,« je vzkliknil duhovnik, »ne ubij se mi in upostavi se že, saj nisi na hoduljah, da bi v zraku kolobaril, kakor Lucifer iz nebes v peklo. Kaj iščeš?«

»Častiti gospod vikar,« se je poklonil magister, ne da bi mogel dogovoriti.

»Kdo si?« je vprašal rezko duhovnik in stopil med došleca in svoje učence, kakor da se boji zanje in je pripravljen braniti jih kakor orel svoje mladiče. »Kdo si?«

»Glej dobrega pastirja,« je občutil magister. »Življenje da za svoje ovce. Najemnik pa je najemnik in zbeži, kadar se približa volk.« Molče se je sklonil, stegnil desnico, da bi ujel vikarjevo roko in jo poljubil. Ta pa jo je odmaknil in vprašal latinsko:

»Quem queris? Koga iščeš?«

Strmel je dolgemu človeku v obraz nazgor in nasršil obrvi, motreč svojstveni, tegobni nasmeh nerodnega magistra, ki se kar ni mogel prav predstaviti, dvomeč, ali naj se uvede s šalo, da je izgubljeni sin, izgubljeni in pobegli kajfež, ali pa naj pove po pravici in slovesno, da je učen magister in škofliji sel. Trudoma se je našel in dejal:

»Kaj me ne poznate več, gospod vikar?«

Vikar je odstopil za dva koraka, premeril došleca od nog do glave in spet od glave do nog. Potem se je postavil še za korak na desno, motril z nova, sršil obrvi, povlekel sape skozi nos, kakor da bi hotel po pasje slediti, pogledal po svojih gojencih in spet na dolgega človeka, venomer še nem, oprezujoč. »Glej ga,« je mislil magister. »Tretji čuječi, tretji žerjav. Išče, ne zaupa. Bolj je moder kot sta mu drugoval.« Tisti trenutek je vikarja kakor vrglo še za korak nazaj in je vzkliknil:

»Kajfež!«

»Ugenili ste, gospod vikar,« se je poklonil magister in stopil vikarju bliže. Vikar je naglo odstopil in menil bridkeje in glasneje:

»Izgubljeni sin!«

»Zdi se tako,« se je tegobno silil v nasmeh magister.

»Potepenec Tone!« je zavpil še glasneje vikar. »Svinjar, ki je lakoto okusil, da mu dišalo ni, pa je domov prišel, da bi se spet do sita našel, če mu dali bomo, da bi žrl, pa dobil ne bo. Apage satanas — beži lovač!«

Magister se ni ganil, ni zinil besede. Vikar se je ozrl po svojih gojencih. Neskončno mu je prijalo, ko je zdajci mogel igrati pred njimi neizprosne, strogega in skrajno užaljenega rednika. Zanosno je dejal, položivši roke ob lakotnice:

»Eden med vami ga je uganil na oči. Pogledajte ga in se ga kar nič ne bojte. Izgubljeni sin, resnično! V moji hiši je jedel, pod mojo streho je spal, ko sta mu oče in mati legla v

grob. Moral bi bil osat in koprive jesti, da se ga nisem jaz usmilil. In kaj mi je napravil? Še hvala lepa ni rekel, še zbogom ne. Šel je, ko se je najedel, in celo cerkven tat bi bil kmalu postal.«

»Šest ur hoda sem pozabljeni zvonec nosil nazaj,« je povedal magister, ki je za trenutek našel časa, da je mogel spregovoriti.

»Tiho,« je viknil vikar in se delal, kakor da ga niti pogledati ne mara. Kakor prej je vsevilj govoril svojim učencem:

»To sem vam že pravil o tistem nesrečnem človeku, ki ga je v šole ravnal moj ljubi prijatelj, tomajski gospod Luka. Pravil sem vam, kako se je spridil in kako plačuje dobrotniku, kako ga opravlja po deželi in sramoti. Pa vprašam zdaj jaz tega le tu in vprašam še vas, ki ste še nedolžni: Kaj pa zasluži taka izgubljenca ovca? Kruha? Naj prosi gospoda Boga, ki vse odpusti, morda mu ga bo dal. Jaz ne! Šibo, če bo držal, pač.«

Nič več ni mogel glumiti, šlo mu je na smeh, ko se je zdajci postrani ozrl na magistra, ki je stal, poslušal tegobno in gledal na duhovnika kakor človek, ki je neskončno vljuden, pa do skrajnosti molči in pusti govoriti drugega, dasi mu beseda ne prija.

Tedaj je stopil vikar rezko in težko tik pred dolgega človeka in vzkliknil:

»Petnajst let, ali sem rekel preveč?«

»Petnajst let,« je prikimal magister in se nasmehnil.

»Zato, ker ni hotel k redovnikom v Koper, kakor sem ga bil zgovoril z gvardijanom za vratarja ali pa kajfeža v cerkvi. Pa ni maral.«

»Ni,« je menil mirno in kratko magister.

»Le kje in kako je šel vase in se skesal, ko kesanja prav nič ne pokaže...«

Magister je molčal in se skušal samo vljudo nasmehnuti. Tedaj pa se je gospod Jože resnično razjezil in vzkliknil prav nedostojno strogo spričo svojih mlajših gojencev:

»Na kolena, lovač! Pa pri priči!«

Dvignil je roke, zajel dolgega magistra za ramena in ga navidezno z lahkoto potisnil pred se na kolena, preden se je bil oni dobro zavedel, kaj se godi z njim. Šele, ko je klečal, ga je bolečina v kolenih zdramila, da se je sunkoma dvignil, zardel temno in dejal krepko:

»Nikoli noben lovač nisem, gospod vikar!«

»Kaj pa si? Kaj torej iščeš? Ali sem te vabil?« je še tlela jeza v duhovnu. Prizanesljivo pomilovalno se je vzelo magistru v občutek: »Tretji žerjav. Ta pa, ta! Pozna človeka kakor jaz svoj hrbet. Glumil da bi mu, hoče, pa sem preneroden za to vpričo otrok, pa je užaljen in se utegne res obrniti v stran pa me

odgnati, naj grem zbogom svojo pot.« Tako je občutil, se vzravnaval uradno in dejal hladno vljudno:

»Prišel sem po poslih, gospod vikar. Nisem ne lovač ne pobegli kajfež, Tone od Mahničev pač in magister artium.«

Vikar se ni takoj našel. Ko se je, je vprašal kakor prej, ne da bi ni vikal ni tikal:

»Ali je bil v šolah?«

»Bil,« je odgovoril magister.

»Pa so ga seveda spodili,« se je hotel rogati vikar.

»Niso, hvala Bogu,« je ugovarjal magister.

»Prizanesljivi rectores,« je menil duhovni.

»Bolj trdne glave za uk še nisem poznal.«

Magister je znova zardel in dejal skromno:

»Resnično, gospod vikar, težko sem se učil, a z božjo pomočjo je le šlo.«

»Pa ima res visoke časti? Da bi se izkazal s pismi?«

»Imam,« je potrdil magister.

»Da je famulus, cantor, chorales — sluga, pevec, strežnik?«

»Da sem bakalaver, licencijant in magister.«

»Pa celó po poslih, pa v službi?«

»V službi, pri visokem gospodu —«

»Bo bahal, da celó v službi škofliji?«

»Prav pri škofu, kot učitelj.«

»Pri gospodu Vrbanu ljubljanskem, kakor jaz?« je prehajal vikarju glas zopet v očitno roganje.

»Pri gospodu Vrbanu ljubljanskem,« je ponovil vikarju magister, se poklonil uradno in dodal resno: »Po njegovem povelju sem prišel. Tako mi Bog pričaj in pa pismo, ki sem ga dobil na pot.«

Segel je k sebi, izvlekel list in ga ponudil vikarju. Ta je naglo razgrnil, preletel, dvignil oči in strmel. Nato se je zavedel tega, kar je bil počel z doščcem dotlej, se zastidil zase in zanj in se obrnil k mladim dijakom, rekoč:

»Idite, schola est — šole je konec.«

Zvedavo se oziraje na magistra so se vikarjevi gojenci poklonili in šli. Ko so bili sami zase, je dejal plemeniti grajski Janez Kobenceljev:

»Pravi Longinus, kakor tisti, ki je Kristusu stran odprl.«

Tkalčičev je menil dobrodušno:

»Longin, pa dober človek. Magister artium.«

Tegobni Bogatec pa je dejal resno:

»Naš učitelj odslej.«

Osuplo sta ga pogledala tovariša. Menila sta, da se šali. Pa se ni. Le moder je bil tako, takrat in poslej, ko je stopil med jesusovce...

(Dalje.)

Mirko Avsenak:

SENO.

CESTA je vsa žgoča, voz je razbeljen, ži-vini je vroče in težko diha.

Ura je dve popoldne. Prvi voz so pripeljali. Hlapec in dekla ga zmetujeta. Mudi se, ker pride kmalu drugi.

Vsa znojna sta in dihata kakor voliča. Iz sena diha nekaj kakor poltenost in ju objemlje. A mudi se. Drugi voz bo kmalu tu in gospodar in oblači se.

Dekla stoji na hodniku pri vratih na pod. Mlada je, čedna je, rdeča v lice od vročine in dela; ohlapna obleka se ji mokra oprijemlje telesa, drobir se nabira po laseh. Bosa je in meče kakor stroj. Hlapec je na vozu, zarjavel v lice in vrat, razmršene črne lase ima, hlače je zavihal in srajce ne zapenja niti z enim gumbom.

Kadar vrže, jo pogleda in ona se oglasi s kako besedo.

Vroči valovi mu polzijo po telesu, vroči in zopet hladni. Krogi, čudni in neenaki, v čudnih barvah, s pikami in kroglicami, polnijo njegovo zavest vedno bolj. Meče, meče, meče... Krčevito stiska ustnice, oči mu zaliva omotica. Vedno dalje je Bog, kmalu tudi on ne bo več on, nego nekaj drugega. Valovi, valovi in krogi kakor zbegani oblaki. Dekla ne vé več zase, meče vedno hitreje in bolj mrtvo. Smejala bi se, vedno lažja je, a glava jo boli in ravnotežje izgublja, padla bi s hodnika.

Valovi rasto in pokrivajo vse, krogi se koncentrirajo vedno bolj v eni točki.

Vrže seno in jo hoče prijeti za boso nogo. Slučajno se odmakne. Mimo kozolca potegne val hladnega vetra.

Potegne z roko čez čelo in je vse potno. Kakor goba mu upade telo, oči vidijo mirno. Hripavo golči:

»Pojdi, Rezi, pojdi, beži, vsaj za zdajle beži od mene. Kaj drugi voz, kaj gospodar; in če me tudi zapodi, nič zato. Bežil.«

In z neskončno žalostjo pristavi:

»Moj Bog, jaz sem žival. Bežil.«

Rezi razume in gre.

Ko pride Marija zopet mimo, kleči en otrok na vozu in joče od radosti, drugi se je umil v kuhinji in spet hiti zmetavat.

Aljoša:

Naš gost.

O brat Jezus, pridi k nam!
Vsa družina čaka Te.
Mi ne znamo več živeti,
lučče nočejo goreti...
Svojo roko nam podaj!

Luigi Settembrini. — Prevedla Anica S.:

V JEČO.

V noči 8. maja 1839., v času ko sem spal, so mi orožniki in policija obkolili hišo in v imenu postave vstopili vanjo, vrgli navzkriž papirje, knjige, hišno opravo, po kradli nekaj stvari, med drugimi tudi uhane moje žene, ki so bili videti iz dijamanta. Zasedali so nam, naj se oblečemo in gremo ven; in zaprli so hišo in odnesli ključke.

Moja žena in Aleksander, ki je nosil otroka v naročju, sta bila odpeljana na dom mojega brata Jožeta, mene pa so birci obdali in prepeljali v orožniško hišo, kamor so privedli še mladega Aleksandra. Po štiri in dvajsetih urah je bil Aleksander izpuščen in moja žena se je vrnila domov, kjer so v njeni navzočnosti izvršili drugo podrobno preiskavo. Našli niso ničesar, vzeli pa so nekaj papirjev, zato da so sploh kaj odnesli. Jaz sem pa ostal zaprt osem dni, bil vedno nadzorovan od orožnikov, ki me niso pustili samedne ne podnevi ne ponoči.

Med njimi je bil mladeč lepe zunanosti in blage volje. Ta mi je dejal: »Vi ste profesor, in hočem vas nekaj naučiti: pomnite, človek ima tri neprijatelje: papir, črnilo in pero.«

Na osmi dan ob zori so mi zapovedali, naj zajašem konja med štirimi orožniki, in so me odpeljali v Tiriolo, vas, ki stoji na glavni cesti, ki teče skozi Kalabrijo. Jahali smo korakoma, kar zaslišim za seboj peketati drugega konja; obrnil sem se in zagledal mojega brata Janca. Orožniki so mu prepovedali približati se, in on jim je izročil denarja zame, mene žalostno pozdravil in odšel. V Tiriolu sem ostal do polnoči: tedaj je došel brzovoz in jaz sem vstopil vanj z enim samim seržentom, ki se je imenoval Failla in ki je tudi moja žena odpeljal. Preden je vstopil v brzovoz, mi je rekel:

»Gospod, moram Vas odpeljati v Napoli, žal mi je izvršiti to dolžnost, vendar vpoštevajte, da je dolžnost. Mogel bi odpeljati s seboj več orožnikov, lahko bi Vas uklenil, toda zaupam v poštenjaka. Mi daste besedo, da ne zbežite?«

— Dam Vam jo.

— Sem lahko gotov?

— Bolj kakor če bi me peljali v sredi cesarjevega regimenta.

— Prav dobro.

In res je bil zelo uslužen, ni hotel sprejeti denarja, ki sem mu ga ponudil, ravnal je z menoj spoštljivo in njegova žena je bila videti dobra. V četrti oddelek brzovoza je vstopil majhen duhovnik.

— Kam gremo, gospod župnik?

— V Rim, da vidim, kako bodo proglasili za svetnika blaženega Alfonza Liguorskega.

— In Vi?

— Jaz? S tem seržentom.

— V Napoli?

— Vi greste gledat košček nebes in jaz grem v pekel; grem v ječo.

Uboji duhovnik je od začudenja razširil oči, prebledel in mrmral nekaj.

Tretjo noč smo dospeli v Napoli in smo izstopili pred poštnim uradom. Tukaj mi je rekel seržent:

— Pazite na mojo puško, da mi je ne ukradejo.

Izročil mi jo je in se z ženo oddaljil. Ob tisti uri, na takem kraju in v tako velikem mestu, katerega vsak kotiček sem poznal, in ker ni nihče vedel, da sem ujet, se je v meni oglasila skušnjava, zbežati in zagnati puško kamorkoli. Toda s tem bi izdal moža, ki mi je slepo zaupal, bi ga uničil, dal zapreti in pogrezniti: ostal sem, in ko se je vrnil, sem mu izročil puško. Peljal je ženo v gostilno in nato mene na glavarstvo. Tam mi je rekel:

— Upam, da Vas bom kmalu videl prostega.

Nikoli več nisem videl tega orožnika poštenjaka.

Na glavarstvu so me zaprli v pritlično sobo, kjer sem našel strašno smrdljivo stranjšo in veliko mizo, kamor sem zagnal zavoj, nanj pa položil glavo in zaspal kakor Diomed. Ne vem, koliko ur je preteklo, kar začutim, da me neka roka suje in trese in slišim ječarja reči:

— Vstanite, komisar Vas želi.

Ko sem skočil na noge, sem zagledal roke vse rdeče in smrdelce po steninah, ki sem jih tedaj začutil po vsem životu.

Komisar me je vprašal:

— Ste Vi profesor Luigi Settembrini?

— Jaz sem.

— Vstopite v voz.

Dodal je še nekaj besed, ki jih nisem slišal, ker sem bil še zmešan od spanja. Vstopil sem z dvema bircema, ki sta hotela napitnine, ker me nista zvezala, in sta me odpeljala v S. Maria Apparente, ječo za tatove in pošteni zločince.

Luigi Settembrini, rojen l. 1813, v Napoliju, profesor v Catanzaru, kjer je ustanovil tajno narodno društvo, zakar je dobil tri leta ječe. L. 1847. je tajno natisnil »Protest ljudstva obeh Sicilij«, nato ušel na Malto, se povrnil l. 1849., nakar ga je burbonsko sodišče obsodilo na smrt, kralj pa pomilostil na dosmrtno ječo. V ječi je prevedel Lukijanova dela. Ko je bil na kaznjeniški ladji namenjeni v Argentino, se je udeležil upora na ladji, nakar je kapitan izkrcal upornike v Angliji. L. 1859. se je povrnil v Italijo, postal vseučiliški profesor in novinar. Umrli je l. 1877.

Joža Lovrenčič:

CESTA IN NJEN VOZEL.

Povest iz XIV. stoletja.

VII.

HABADIN je dirjal na konju proti Mlinom, kjer se Idrija utesni in se globoka in mirna bliža Soči, da se izlije vanjo. Mesec, ki je pravkar izšel in se smejoč se ogledoval v tihi površini vode in jo lesketajoče zlatil, je s svojo svetlobo delal opustošeno pokrajino pošastno grozno. Jezdec jo je opazoval in se blagroval, da ni navezan na zemljo, ki je izpostavljena takim nezgodam, katere čez noč uničijo ves trud in napravijo človeka prosjaka.

»Glej, nisem se dotaknil tujega blaga in šel sem in spravil, kolikor ne spravi kmet, če mu gre srečno in brez nezgod... Če bo res vsako obvestilo tako neslo, bo Habadin lepega dne rekel svojim piratom, naj si izvolijo drugega glavarja! Lepo bi bilo živeti spet v kakem mestu... Oho, kaj pa je tam?« se je prekinil in začudil.

Ob Idriji, kjer je vedel, da se širi v velik tolmun, je zapazil žensko postavo. Videl je, kako se je vznemirila, ko je začula konjski topot, dvignila nato roke, kot bi nekaj prosila, in je nato omahnila. Slišal je, kako je voda zašumela, nato je zavladal za nekaj trenutkov mir in potem se je oglasil vzklik, ki je obupno odmel v tiho noč...

Kot bi trenil, je Habadin zaokrenil konja s poti v polje proti Idriji in v skoku obstal ob tolmunu.

»Cvetana!« se je zgrozil in pognal konja v vodo prav do vrtinca, ki je zvižal njeno telo. Konj je plaval in spodnašalo ga je; Habadin se ga je oklepal tesno z nogami, se nagibal in posrečilo se mu je, da je utopljenko dosegel in jo potegnil z obema rokama k sebi na konja. Položil jo je kar počez pred se, da je kar prepognjena visela in je lila voda iz nje.

Ko je konj prišel na suho, ga je ustavil, še bolj nagnil nesrečnici glavo in jo tako držal, dokler je vrela voda iz ust.

»Kaj naj to pomeni? Kaj se je zgodilo?« je govoril sam pri sebi. »Res, stari ni bil posebno dobre volje, Trdan tudi ne, a kaj takega! V skrbeh bi bili in mi povedali, da je ušla. Gotovo ne vedo še o nesreči!«

Tako je govoril in položil Cvetano na tla in jo še odpel pod vratom. Ko jo je odpenjal, je nehote povlekel za rdeči trakec in v mesečini se je zasvetil srebrni križec...

»O!« se je začudil Habadin in uganka se mu je reševala, a obenem še bolj čudno motala. Kdo mu jo reši? Cvetana je ležala ko

mrtva pred njim. Ko je videl, da se ne zave, jo je prijel za roko, poslušal, če ji še bije srce in zazdela se mu je, da še utriplje. Začel jo je drgniti in ko je menil, da je že prepozno, je začudeno odprla oči, a jih spet zaprla in zavzdihnila.

»Hvala Bogu!« se je vzveselil Habadin. »Rešil sem jo«, in pogladil je konja in ga potrepal, hoteč se zahvaliti tudi njemu, ker je tako ubogljivo zaplaval v vodo in mu omogočil priti do vrtinca, ki bi požiral in se igral z mlado žrtvijo kot povodni mož ali zločesta vila povodkinja, ki jo je nemara, zavidna njeni lepoti, izvabila...

Konj je zadovoljno zarežgetal.

Ob rezgetu je Cvetana vnovič odprla sinje oči in zmedena tiho vprašala:

»Kje sem?«

»Nič se ne boj, na varnem si. Kmalu, še malo počij, pa te odvedem domov,« ji je prijazno odgovoril.

»Ne, ne, ne!« je zaprosila in skušala dvigniti roke, a so ji omahnile.

»Dobro, pa ne, a tu ne boš mogla prespati noči. Vlažno je in hladno...« ji je dejal, a kot da ga ni razumela, ga je samo začudeno gledala in s šklepetajočimi zobmi ponavljala: »Ne, ne, ne!«...

Prijel jo je in dvignil na konja, se pognal še sam nanj, tlesknil dvakrat, trikrat z jezikom in vranec je zdirjal po cesti in mimo Mlinov proti Iderskemu. Tu je krenil na stransko pot v reber, ki se je vzpenjala preko pašnikov in novin v temen gozd in prehajala v klancih in ovinkih čez potoke in grapaste hudournike, ob katerih so se dvigale velikanske skale in čeri, in so se belile v temnem ozadju ko zle poasti...

Konj je bil vaje poti in je miren zlagoma nosil jezdec in njegovo varovanko. Habadin jo je previdno zaslanjal z levo roko, da mu je slonela v naročju. Bila je v omotičnem stanju mrzlične nezvesti... Vesel je bil nepričakovane bremena in je zasanjal v prihodnost:

»Lepo bi bilo živeti spet v kakem mestu, sem rekel. Ali vsaj med ljudmi! Mogoče pa bom. Marti sem rešil otroka. Nisem pozabil še nanjo, rad bi jo dobil. Očistil sem si krvave roke, ko sem rešil nedolžno življenje. Zakaj se ni Lastigoj vrnil, je gotovo slutila in vedela — izdala me ni, kakor sem videl. Odpustila mi bo radi hčere in vse bo dobro... Če pa že ona ne bo hotela biti moja, za hčer jo bom prosil... Tako star še nisem, da bi to ne bilo mogoče... Od onega dneva, ko sem jo prvič videl, mislim nanjo. Če bi me ne bilo strah pred prošlostjo, bi bil že očitno zmedel Trdanu niti. Pa jih je nocoj slučaj do dobra zmedel in jaz jih bom razmotal tako, da bo meni prav...«

Krnsko jezero z triglavskim pogorjem.

Zvezde so šle na polnoč, ko se je konj ustavil v dolini v vznožju Mrzlega vrha pod Matajurjem. Dve koči, dve leseni kolibi stali bili tam ob kraju gozda. Tu je domoval Habadin s svojimi pirati. Živa poštena duša ni vedela točno za to njihovo samotno naselje, ki so si ga ustvarili na begu pred posvetno pravico, bodisi da so ubežali pred njo, preden jih je dosegla, ali da so se izmotali iz njenih zank in zadržg z lastno prekanostjo ali tujo pomočjo. Toliko je prodrlo med ljudi, da gorje onemu, ki zaide v zakleto dolino pod Mrzlim vrhom. Pripovedovali so, da je nekdo, hoteč iti ponoči tam čez v Čedad, videl na drevesu okostnjak, ki se je svetil, ko da bi gorel... Vrnil se je in nič več ni mogel govoriti — samo tulil je...

»Ho, Habadin, kaj si pa privlekel s seboj? Žensko, hahaha!... Zdaj šele bomo tu lju-dje!«

Iz koč, v kateri je še gorel ogenj, so stopili trije pirati in tako pozdravili glavarja ter se mu približali, da bi si ogledali čudni plen.

»Dren, Nagnoj, Glog, kar tiho! Zakurite v moji kolibi, potem pa zginite! Bom že prišel, da potolažim vašo radovednost!« je na

hudomušni pozdrav svojih tovarišev odgovoril Habadin in že so tekli v koč in prenesli nekaj glavenj v Habadinov »dom«, ki ga je kmalu razsvetljeval plapolajoč ogenj.

Habadin, ki je čakal na konju tik pred svojo »hišo«, je nato pozval Drena, naj pri- drži žensko, nakar je sam skočil s konja in jo potem prenesel na pograd ter zaprl vrata. Pokril in zadela jo je z vsem, kar je imel pri rokah, in ko je videl, da kar spi, je odprl, da bi stopil k tovarišem. Pa ga je prehitel Dren, ki je nesel v roki omot.

»Glej, Habadin, pre pride prav! Ne vem ob kaki priložnosti sem zajel z voza to žensko blago. Mislil sem ga kdaj kako spraviti v do- bro, pa je prišlo nocoj! Na, daj ji, naj se pre- obleče!«

»Pametna misel, Dren!« je rekel Habadin, vzel blago in ga položil na spečo tako, da bi ga morala ugledati, ko se zbudi... Nato je ra- hlo priprl vrata in stopil za Drenom v hišo k Nagnoju in Glogu in povedali so mu, kaj so sporočili iz bovških klancev oni, ki tam pre- žijo...

»Mi pa smo jo mahnili, kakor si naročil, pod Matajurjem na Marsin in od tam smo se

spustili nad sotesko pri Štupici in pomagali tvojemu čedajskemu Petru. Gladko je šlo — tudi nas je plačal, ker se mu je zdel plen ne navadno bogat. Pa smeha je bilo! Na prvem vozu je sedel poleg voznika neki berač, ki se je razhudil in nas strašil s koncem sveta, a ko smo spravili in mu vrgli nekaj v spomin, da bo molil za nas, se nam je zahvaljeval in nam želel še dolgo življenje... Hahaha!»

Tako mu je poročal o poteku dneva in delu Nagnoj. Glog pa je pripovedoval, kaki roji kobilic so se spustili po Nadiški dolini.

»O, saj sem jezdit skozi nje in pod njimi in videl tudi, kako so spodaj v dolini vse pokončale!« je rekel Habadin.

»Kaj pa ona?« je vprašal Nagnoj.

»Voda bi jo bila pobrala, pa sem jo rešil. Drugega še ne vem, a mislim, da bo nekaj časa pri nas. Da se mi je nihče ne dotakne in o njej molčite! Nihče ne sme zvedeti, da je med nami!«

Dren, ki je premočeni revi omislil suho obleko, se je spomnil, da bi se spodobilo, če bi ji preskrbel tudi kaj toplega. Pristavil je mleko; namolzel ga je bil prejšnji večer v sosednji planini, ko so beneški pastirji vrh Matjurja kurili kres in se niso brigali, kaj se godi v staji...

»Nekaj krščanskega usmiljenja je le še v nas ostalo: popotne sprejemati, nage oblačiti, lačne nasititi,« se je pol šalil, pol modroval Dren in Habadin ga je pohvalil ter rekel:

»Veš kaj, Dren, ker na vse tako misliš, bom pa tebi zaupal dekleta, ko pojdemo kam. Sama bi najbrže tu skoprnela od strahu!«

»Dobro, dobro,« je bil Dren zadovoljen ter menil, da bi bil čas pogledati k ponesrečenki. Habadin je pa le še počakal, da je zavrelo mleko in ko mu ga je prelil skrbni kuhar v leseno skledo, se je odpravil v svojo koč.

Cvetana je še spala. Obraz ji je gorel, da sta bili lici ko dve roži. Dihala je v neenakih presledkih, premetavala roke in vsakotoliko iz sna govorila...

Habadin je potaknil ogenj, sedel ob njem, jo gledal, poslušal pretrgane besede in jih vezal v zapored:

»Mati — križec, ded — Trdan... ne, ne!« — Vera je po sredi, sprli so se, zbežala je, da ne bi trpela ko mati. Pa vendar, kako bi bila kristjanka?...«

Tako je mislil in ugibal Habadin. In ko je še tretjič potaknil ogenj in se je zunaj že svitalo in so se oglašali prvi gozdni pevci, se je Cvetana predramila. Ozrla se je okoli in ko je videla, da ni v svoji čumnati, je prestrašena vzkliknila in hotela planiti pokonci. Tedaj je vstal Habadin od ognja in jo ljubeznivo tolažil:

»Kar mirno leži, Cvetana! Pri meni si, če se me še spominjaš...«

»Braniver Habadin?« se ji je strahoma izvilo in omahnila je na ležišče.

»Jaz sem, vse ti povem, a zdaj se preobleci, če moreš. Tu imaš obleko, nič ne de, če ne bo prav po meri!« je dejal in stopil pred hišo.

Cvetana je z vročo roko segla preko potnega čela in kot bi se domislila vsega, je zavzdihnila. Potem se pa je preoblekla, ker je videla, da leži v mokri razgreti obleki, iz katere je kar hlapelo, ko se je odkrila. Ko pa je hotela stopiti na noge, so ji odpovedale in se sedla se je na ležišče.

»Sem žel!« je tiho šepnila proti vratom in Habadin se je vrnil.

»O,« se je zadovoljen začudil, »saj ti obleka le pristoja. Cela meščanka si v njej!«

Nasmehnila se mu je.

»Čakaj, vidiš, tu pri ognju te čaka še mleko. Ne bo več kaj prida toplo, a dobro ti bo le delo, revica!«

Vzela je ponujeno skledico in izpila.

»Tako, sedaj pa leži, da te spet zadela. Bolna si še, prehlad...«

Slušala ga je in ko jo je zadela, ga je tiho vprašala, naj ji pove, kako je prišla v njegov stan. Poslušala je njegovo pripovedovanje in ihtela:

»O, jaz nesrečnica!«

In ko se ji je ponudil, da jo prenese domov, da ne bodo v skrbeh, ga je zaprosila ko ob Idriji: »Ne, ne!... Ko bom mogla, pojdem sama. Samo nikomur ne pravi, kaj se je zgodilo z mano in kje sem...«

In še je zaupala Habadinu, kaj jo je gnalo v Idrijo...

VIII.

»Reverendo in Christo patri — Prečastite mu očetu v Kristusu, gospodu Paganu, svete stolice akvilejske častivrednemu patrijarhu želi Henrik, po božji milosti kralj Češke in Poljske, vojvoda Koroške, grof Tirolske in Goriške, odvetnik cerkve akvilejske, tridentske in briksenške, k vsem njegovim ukrepom uspeha. Pritožil se mi je častiti mož Ivan, meščan iz Brna, da je bil na predilski cesti, kateri smo zagotovili varnost, oropan po ljudih Vaše cerkve sto trideset mark v srebru. Radi tega prosim in opozarjam Vaše očetovstvo, da poskrbite, da se omenjenemu škoda povrne, ker sicer poverim vso zadevo našemu zvestemu namestniku grofu devinskemu, da po svoji uvidevnosti uredi zadevo zlepa ali zgrda. Dano v Drizu, 20. julija 1331.«

Tako pismo je bil dobil patrijarh Pagano in ko je bil v Vidmu in zaslišal svoje uslužbenice pri carinarnici iz Čedad, so mu povedale, da se res na predilski cesti vršijo napadi.

Oni dan, da je prišel neki trgovec s severa s svojim vozom šele drugi dan sejma sv. Ivana v Čedad in se jim bridko pritožil, da je ob vso gotovino, ker da so ga tam gori za Kobaridom oropali. Vrnil pa se je po huminski cesti, češ, da se pri kraljevi obmejni posadki pritoži. Potrebne spremstva ni imel, zato se je pridružil beljaškemu trgovcu, ki tovorijo in vozijo zdaj po predilski cesti, ker po huminski ne smejo s svojo vprego preko meje, kot je njegova Prevzvišenost odredila, da zagotovi domačinom zaslužek.

»Podivjano ljudstvo!« je zavzdihnil patrijarh.

»Prevzvišeni, na oni strani niso nič boljši. Tudi naši trgovci se pritožujejo. Kajkrat so jih koroški roparji napadli!«

»Opravili ste, bomo že ukrenili, da pride do reda in bo prav!« je odpustil patrijarh svoje poročevalce, ki so se mu poklonili, poljubili mogočni prstan na njegovi roki in odšli...

Patrijarh je hodil po dvorani in mislil, kako bi odgovoril kralju. Ni mu bilo prijetno; zlasti mu je budilo nevoljo, da se vmešava tuj knez v zadeve njegove države in si lasti pravico, dajati za njegovo ozemlje zagotovila cestne varnosti.

Odločno je postal, gledaje skozi okno preko hiš v ravnino, nad katero se je bočilo jasno nebo in se tam daleč naslanjalo na strmi sklad gora, in je začel:

»Illustri domino, domino Henrico... Paganus dei et apostolicae sedis gratia sanctae sedis Aquilensis patriarcha salutem et felices ad vota successus...« Svetlemu gospodu, gospodu Henriku... Paganus po božji in apostolske stolice patrijarh oglejski... pozdrav in voščila...

Notarju, ki je sedel za mizo, je zaškrpalo gosje pero. Ta čas, ko je pisal narekovani stavek in je patrijarh snoval novega, je vstopil dvorni ceremonijar, se poklonil in naznanil:

»Svetlost, gospod Franciscus de Glugia, verski inkvizitor za Beneško in Furlanijo, prosi za sprejem.«

»Naj vstopi!« je dejal patrijarh in šel in sedel na prestol, ki je bil v spodnjem koncu dvorane nasproti kancelarjevi mizi.

Ta čas so se odprla vrata in ceremonijar je uvedel inkvizitorja. Visokorasel dominikanec s suhim obrazom, s predirljivimi očmi in s strogimi, odločnimi potezami krog ust je stopil proti prestolu.

Patrijarh je vstal in mu prožil roko v pozdrav, redovnik je pokleknul, poljubil pastirski prstan, zaprosil blagoslova in ko je patrijarh sedel, je vstal in spregovoril:

»Vaša Svetlost, prišel sem spet, da poročam, kaj sem videl in ugotovil. V Čedadu sem

sprejel vikarja iz Kobarida že ob svojem prihodu. Potožil mi je, kot že poprej kapitulju, da so mu duhovljani odpovedali dohodke, da so zavrgli vero in se povrnili v malikovavstvo. Bilo je v kraju namreč še nekaj družin, ki so se trmoglavo ustavljale evangeliju in živele dalje v zmoti. Vikar se je trudil, da bi jih spreobrnil, a zadel je v sršenovo gnezdo. Neki Bojan, star mož je, je začel ljudi odvrčati od vikarja, hvaleč prošle čase in slovensko svobodo, ki da so jo zgubili samo zato, ker so opustili vero v bogove očetov, in nespametniki so dali več na njegovo besedo, nego na vikarjevo. Le malo je ostalo zvestih in trdnih v veri. In da bi pridobili še te, so šli in oni mogočili vikarju bivanje, grozeč mu z nasilnostjo. Dolgo se je ustavljal, a množica, ki je po vsakem češčenju pod sveto lipo in ob studencu pod njo postala nasilnejša, ga je koncem koncev pregnala s sholarjem vred... Zadnje dni sem dobil obvestilo, da so oni dan neverniki cerkvenca, ko je šel zvonit, da bi ljudje prišli v cerkev in molili in prosili Boga pomoči zoper nezgodo kobilic, tako pretepli, da je umrl. Tudi ostale vernike so strahovali, ko so hoteli iti po duhovnika, da bi mogli nedolžno žrtev cerkveno pokopati.

Takih razmer mora biti konec, sem dejal, Svetlost. Ker zlepa ne moremo zatreti ljulke, ki jo zli duh seje med pšenico Gospodovo, bo treba rabiti silo.«

»Kaj meniš, da bi bilo storiti, dragi brat? Ali ne pomaga interdikt, ki smo ga v postu izrekli nad Kobaridom?« je vprašal patrijarh.

»Križarsko vojsko, Svetlost,« je odvrnil dominikanec. »Na praznik svetega Janeza sem v čedajski stolnici propovedoval o žalostnih razmerah v Kobaridu in opozoril in prosil vernike, naj bodo pripravljeni, da bi šli s sveto vojsko tja gori, če ne bo drugače. Slučaj s cerkvencem je pokazal, da ne kaže dalje odlašati, ker interdikt ne zaleže pri teh ljudeh nič. Zdaj, ko so prišle od Kobarida doli še kobilice in je ljudstvo nanje ogorčeno, zdaj bi bil pravi čas... Svetlost, kot cerkvenega nadpastirja in deželnega vladarja Vas prosim, da mi daste na razpolago nekaj svojih oboževanih mož s poveljniki...«

Patrijarh je nekoliko pomislil.

»Ni treba dosti, Svetlost, v Čedadu bom še nabral vojsko...« je opomnil redovnik, menec, da patrijarh okleva radi števila in stroškov, ki bi jih imel z vojsko, ker ni vedel, da se mora vojska v deželi med Livnico in Sočo sama vzdržati.

»Ne gre zato. Sam ne morem odločiti vojne. Colloquium, parlamentum generale, moram prej sklicati. Upam, da bo za križarsko vojno, ki naj bi strahovala tudi druge, ne samo malikovavce. Povedati moram, da mi

delajo tam gori tudi posvetne zmede. Ropajo in mi nalagajo odgovornost pred tujimi vladarji, ki se zavzemajo za svoje državljane. Dobro bi bilo, če bi vojska napravila red et in spiritualibus et in temporalibus.«¹⁾

»Dobro, Svetlost, ukrenite, kakor menite, da je prav. Jaz bom storil svoje in vse naj bo ad maiorem Dei gloriam et salutem animarum! Vse k večji časti božji in v zveličanje duš!«

»Amen, amen!« je želel patrijarh, vstal, dal roko inkvizitorju, ki je vnovič poljubil prstan, se poklonil in odšel...

Kancelar je vzel spet pero, ga pomočil v črnilo in čakal, da mu bo patrijarh dalje narekoval državniško pismo. Ni čakal dolgo. Patrijarh je stopil s prestola in rekel:

»Tako piši!«

In je, hodeč po dvorani, govoril:

»Čudimo se, kako si je mogla Vaša kraljeva Vzvišenost, ki ima tako častne zajme oglejske cerkve, da brani njena prava nasproti vsakomur, vzeti pravico, da proti njeni izrečni pravdi zavaruje ceste v njenem ozemlju, ko je vendar to izključno naša zadeva in stvar naše cerkve. Kar se pa tiče onega Ivana, meščana iz Brna, ki je bil oropan, dasi ne brez lastne krivde, ker se je pridružil Beljačanom in šel po predilski cesti mesto po huminski, smo to obžalovali in obžalujemo, a je treba vedeti, da ni bilo in ne bo nikdar takih prilik in miru, da bi povsem onemogočile zlikovce, ki ne marajo Gospoda in se ne ravna po njegovem nauku. Da pa maščujemo omenjeni rop in preprečimo v bodoče ponovna taka zla dejanja, smo sklenili, poslati oddelek svoje sile, ki naj ustrahuje zasednike in jih prisili, da poravnajo škodo. Poskrbeli bomo in storili vse, da bodo naše ceste v redu, toisto naj stori tudi Vaša kraljeva Jasnost na svoji strani.«

Patrijarh je končal in se odpravil iz dvorane, kancelar, ki mu je ostal narek v spominu in ušesu, je pa obsedel in pisal, skrbno pazec na sleherni črko. Ko je končal in še enkrat glasno prebral ter potem olepšal še to in ono potezo, je modroval:

»Vojska, križarska vojska, malikovavce pač lahko zatre in užene, obcestnih roparjev pa ne bo! Zlasti zdaj ne, ko so kobilice vse pobrale in pustile v deželi glad in pomanjkanje. Če bi se posrečilo zaseči eno tolpo, jih bo drugih pet zadovoljnih, ker pridejo lažje na svoj račun!«

* * *

Kancelar je imel prav.

Peter iz Čedad je tiste dni tožil Habadinu,

da ni z njim zadovoljen in mu očital, da ne drži pogodbe.

»Ljudje ne marajo stradati«, mu je odgovoril Habadin. »Ker so kobilice nam vse pobrale, pobirajmo pa mi drugim, ki imajo preveč, da vozijo naprodaj!« pravijo. Če pride redek voz do Nadižke ceste, dasi ti jih javim več, ni moja krivda.«

Od Predila do Brišč in od Brišč do Predila so prežali ljudje na tovarnike in voznike in niso izpraševali, ali je Beljačan ali Benečan, ali gre v Čedad, Videm, Oglej in v Sinigalijo ali je namenjen proti Dunaju, Brnu ali Pragi: kar so potrebovali, so izsilili. Če je hotel trgovec rešiti vsaj del svojega blaga, se je od kupil, sicer je moral pustiti vse in biti vesel, ako se mu je posrečilo odnesti pete in zdravo kožo ter celo glavo — — —

IX.

V Beljaku tik zapadnih vrat je stala hiša z gostilnico. Onkraj prostornega dvorišča se je širil hlev, ki je bil vedno poln, ker so se v gostilni gospodarja Ziljana ustavljali trgovci in vozniki, katerim je dajal priprago. Tudi sam je večkrat zapregel, če je naneslo, da je odkupil blago trgovcem, ki niso hoteli tvegati poti v Italijo...

»Ha,« se je hvalil nekega julijskega popoldne Ziljan trgovcem in voznikom, ki so se nepričakovano hitro vrnili in obupno tožili, kako so jih na predilski in na huminski cesti oropali. »Ha, jaz imam pa srečo! Nikdar se me ni nihče dotaknil in celo več sem pripeljal nego sem kupil. Le pogledajte našo krščenico, ki vam tako lepo streže! Pred desetimi leti sem jo pobral tam doli v predilskem klancu v Strmcu. Vsa upehana in izmučena je počivala kraj ceste, pa sem se je usmilil in jo naložil na voz. Če bi me bili takrat do golega obrali in bi bil samo njo pripeljal, ne bi bil na zgubi. Deset let se trudi ko svetopisemska Marta, kakor bi ji bili dali pri krstu s tem imenom tudi njene lastnosti.«

Marta, ki je morala poslušati pohvalo, ko je stregla gostom, se je branila z nasmehom, ki je bila v njem bridkost:

»Kaj bi me hvalil, gospodar! Svojo dolžnost opravljam, kakor bi jo vsaka, ki bi jo najel...«

»O, ti si pa ženska posebne vrste, da se braniš pohvale,« so vzklikali gostje. »In kar še nekam žalostna si! Pa vendar ne misliš, da bi si prebrala in šla kam drugam, kjer te ne bi hvalili, hahaha!«

»To je tako z njeno žalostjo,« je razlagal gospodar Ziljan. »Sirota je vzrastla tam doli v Tolminu in lepa je bila, da malo takih. Pa jo je dobil Bojanov iz Kobarida, ko je pribežala iz Tolmina. Vzela sta se, a ni bila srečna,

¹⁾ V duhovnih in posvetnih zadevah.

ker je prišla v pagansko hišo. Dobila sta hčer, sama jo je skrivaj krstila za Marijo, sicer pa jo je morala klicati za Cvetano. Ko je bilo dekletu sedem let — pred desetimi leti je bilo to — so mladega Bojana izvabili v Tolmin in ga pobili, no in potem je stari Bojan ni mogel žive videti v svoji hiši — pa je ušla. Da bi zabrisala sled, je šla proti Predilu... In tedaj sem jo dobil...«

»No, čemu potem žalost?« so hoteli vedeti.

»Otroka bi rada rešila iz krempljev paganškega jastreba. Precej prvo leto sem ji hotel ustreči, ko je slučajno nanesla priložnost. Imel sem dekleta že na vozu, pa se je začela dreti in klicati nekega dečka Trdana, ki sem ga nagnal s kamenjem, a on je nagnal za menoj starega Bojana in dekleta sem pustil potem na cesti...«

»Trdan?« je povprašal voznik v kotu. »Poznam ga, nekajkrat sem že imel z njim opravka. Zlepa sem se moral pobotati, ker sicer bi me bil zmlél; močan je ko medved!«

V tem je priškrpjal sem od mestnih vrat težek voz in zapeljal na dvorišče.

»Pa počakajte, no,« je zaustavljal Ziljan goste, ki so se odpravljali, »boste še kaj čuli...«

Niso si dali dvakrat reči; radovednost jih je imela, da bi zvedeli, kako se je godilo njihovemu tovarniškemu drugu.

Preden je vstopil voznik, se je pojavil na vratih berač Martin in gostobesedno pozdravljaj:

»Dober dan, Ziljan, in vam vsem, ki se vam za mizo tako lepo godi.«

»Pri tebi tudi ni slabega leta, Martin,« mu je dejal Ziljan.

»Ves svet obrede, nihče mu ne more ničesar vzeti, nabere se pa vsega in še novic, da se ž njimi preživi bolje ko nas eden, ki se trudimo leto in dan in tvegamo blago in življenje!«

»Pa zamenjajva, prijatelj!« je Martin odgovoril, se približal mizi in segel po vrču, ki mu ga oni ni branil. »O, kako se pilež!« je pohvalil pijačo in obenem pomežiknil in poskimal vozniku, kateremu je izpraznil vrč.

»Prava goba si!« mu je vrgeł voznik dobrodušno v odgovor. »Na, na, pij!«

Martin se ni branil in ko so poklicali Marto, da bi jim še prinesla, je kot pomlajen skočil pokonci in jo pozdravljaj:

»Glej, glej, nate sem pa čisto pozabil, čeprav bi te moral prvo pozdraviti...«

»Oho,« so se začudili gostje in se muzali, »pa ne, da bi se zagledal v Marto? Čeprav je vdova, je le še premlada zate!«

Pa se je mladeniško postavil tik nje in se pobahal:

»O, le pogledjte, ali bi ne bila lep par!«

Ta trenutek je vstopil voznik, s katerim se je bil pripeljal. Nasmejal se mu je in dejal družbi:

»O ta martinasti Martin! Spet nori! V Kobaridu so ga prijeli, da je odpeljal neko deklet — pa si je ubil v glavo, da je še mlad! — Spodaj se je, kajpa, mladosti otepal in otresal ko mrčesa, ki se ga kje naleze, na, tu se pa postavljaj!...«

Marta je ob voznikovi novici vzdrhtela in prebledela, obstala je z vrči v roki, da bi kaj več slišala.

»Kaj pa je bilo? Martin, povej, povej!« so silili vsi vanj.

»To zgodbo sem hranil za Marto, a ko je zdaj že pol veste, povem pa celo. Marta, kar poslušaj še ti! Po Beneškem sem hodil, v Landerju sem bil pri Sv. Ivanu v Čele na njegov praznik, potem na Stari gori pri Materi božji, potem v Čedadu, v Vidmu in še celo v Oglej sem šel... Marsikaj sem videl, marsikaj zvedel.«

»Da boš lahko spet čenčal,« ga je nekdo prekinil.

»O, kar jaz govorim, se venč del zgodi! Le poslušajte! V Kobaridu sem prerokoval, ker se je bila prikazala repatica, konec sveta. No, nisem bil še dobro odšel, so prišle kobiličice, in v Čedadu sem čul nekaj o vojski, križarski vojski na Kobarid... Ko sem se s tem le tukaj — pokazal je na voznika — pripeljal spet v Kobarid, sem stopil z voza, da bi posvaril Bojanove, starega pa Cvetano, in povedal, kaj se pripravlja v Čedadu. Stari je bil hud ko tri sto sršenov, Cvetane nikjer. Oni Trdan, Cvetano ima rad, pa se je zagnal proti meni ko stekel pes: »Ti, Korošec, zdaj pa kar povej, kam si spravil Cvetano?« Jaz ga debelo pogledam, položim svojo malho predenj pa pravim: »Poglej, mogoče jo nosim tu notri!« Nekaj ljudi, ki se jih je bilo nabralo okoli nas, so se zasmejali in se je pomiril. »Oče Bojan,« sem rekel staremu, »kaj vendar vse to pomeni?« »To vse pomeni,« je dejal trdo, »da nosiš ti same nesreče okoli! Kobiličice si nam prinesel in Cvetano odnesel. Odkar si ti govoril z njo, se je čez noč spremenila... Potem je pa izginila in ni ne duha ne sluha o nji, kot bi se udrla v zemljo...«

»O ti moj Bog,« sem rekel, »naj se pri tej priči sam udrem, če vem, kje je. Čakaj,« sem dejal, »ves svet prelezem, iskal jo bom in povpraševal po nji in če izvem, pridem in ti povem, oče Bojan, ker te imam rad...« Tako sem rekel in mislil, da dekleta iztaknem kje med potjo. Pa so me pustili in še Trdan se je omehčal in me začel lepo prositi, naj mu najdem dekleta. Tako je bilo z mojo mladostjo v Kobaridu!« je končal Martin. Ko si je poplaknil suho grlo, je dal kar sam prazni vrč Marti

ter ji pomežiknil in dejal: »Kaj bi si brisala oči, Marta, tebe sem iztaknil hčeri, bom pa še hčer tebi, če je ne boš sama. Če je živa, seve. Kako sem drugo opravil, ti pa še povem!«

Marta je odnesla in prinesla vrče, potem pa odšla h gospodinji in ihtela, da se je slišalo v pivnico.

X.

Tiste dni, ko so Kobarjci zvedeli, da je izginila Bojanova Cvetana in so jo od dne do dne zaman iskali, so se začele širiti čudne vesti, ki so vse vznemirjale in budile še večji črt in odpor proti kristjanom.

»V Čedad je pribežala in se pokristjanila; in za kazni, ker je častila stare bogove, so jo zazidali zraven cerkve sv. Štefana, da dela pokoro in ne uide. Skozi majhne odprtine ji mečejo živež...«

Trdan in Drašček sta se hotela prepričati in sta šla v Čedad in ko sta se vrnila, nista vedela drugega povedati, nego, da so res zazidali nekaj žensk, ki hočejo bogaboječje živeti, čisto ločeno od sveta, da se pripravijo na zadnji dan, ki baje ni več daleč.

»Pri vseh onih malih odprtinah sva klicala in čakala odgovora, a ga ni bilo. Molčijo, ko da bi jim bili odrezali jezike...« je pravil Drašček.

»Cvetano je premotil oni Korošec, ki je tako govoril o koncu sveta in jo zbežal, da ni marala več slišati o poroki, in da je ne izsledimo, se je dala krstiti in zazidati...« je govoril in veroval Trdan.

»In še z vojsko mislijo nad nas? Mi bi morali udariti nadnje!« so se jezili, stiskali pesti in jih dvigali.

»Sta kaj slišala?« je vprašal Bojan, ki ga je izguba Cvetane hudo potrla in je od bolesi, ki je v besedah ni maral kazati, sličil ranjenemu neresu.

»Prisluhovala sva in povpraševala, kaj je z vojsko na Kobarid, a skomigali so z rameni, z glavo in rokami in nihče ni hotel vedeti ničesar. Poznali so naju, da sva odtod, pa si niso upali nič povedati, menim.«

Tako Drašček.

Trdan je pa dodal:

»Tam pred veliko cerkvijo naju je srečal in prepoznal vikar. Nekam žalostno naju je pogledal in vprašal: »Ali ste se spametovali?« »Nikdar nismo bili ob pamet,« sem mu odgovoril in dodal: »Rajši povejte, ali imajo Cvetano zazidano?« »Kako?« je vprašal in povedal sem mu, kaj se je zgodilo in kaj mislimo. »Hvala Bogu,« je rekel, »molil bom zanj in za vas vse!« in odšel v cerkev. Vidite, o vojski ne besede, o Cvetani pa ni hotel tudi ničesar reči!«

»Naj kar pridejo — pa še on ž njimi! Nagnali jih bomo, da bodo tekli pod Ozko ko splasene ovce!«

Tako so bili Kobarjci odločni in ko so njive znova orali in sejali ajdo in proso, da bi vsaj nekaj pridelali in preboleli ujmo, ki so jim jo povzročile kobilice, so z njiv gledali, se-li ne bližajo sem od Nadiže Čedajci. Saj so imeli svoje zaupnike v Starem selu, Kredu in še po beneških vaseh, da bi jih o pravem času obvestili o nevarnosti, a jih je le skrbelo...

Pa so dočakali nekaj, na kar niso bili pripravljeni.

* * *

Nebo se je bilo lepega soparnega dne pooblačilo kar v trenutku; zlovešče temnosive oblake je gнал vihar, ki se je vzel kakor iz tal, za gorami je odsevala bliskavica in sledil ji je grom, ko da se podira svet. Vse je hitelo s polja, da uide nevihti. Po prvih težkih kapljah se je ulila ploha, da je bilo v trenutku vse pod vodo, in kot bi se Perun, bog ognja in bliska, razgnevil, so švigale strele v Krn in Matajur, v Stol in Mijo in grmelo je, da so se stresale hiše.

Lilo je tri dni in tri noči in tri dni in tri noči se je bliskalo in grmelo. Soča je stopila čez bregove, Idrija je narastla in spremenila svojo dolino v jezero, ki se je širilo od Kobarida in Mlinov med Matajurjem in Vrhom do Starega sela, onkraj je pa Nadiža poplavlila krejsko polje.

Ko se je četrty dan zjasnilo nebo, so bili vsi vrhovi beli — sneg jih je zapadel sredi poletja. Voda se je polagoma odtekala, pot proti Čedadu je Nadiža izpodkopala in jo na nešteti krajih odnesla...

»Svetovit in Perun sta z nami!« so bili Kobarjci veseli kljub škodi, ki so jo utrpeli pri nalivu.

»Pa naj pridejo zdaj, če morejo!« so vzklikali. Bojan je spet žrtvoval pod lipo, zahvaljujoč se Perunu, da je pokazal Čedajcem svojo moč.

»Hvala ti Perun, hvala ti!« je odmevalo pod lipo, ki je šumela v jutranjem vetru, kot bi se bog zadovoljno smehljal in bil vesel svojih zvestih.

Pa je sredi navdušenega vzklikanja votlo zabobnelo...

»Perun! Perun!« so bili častivci veseli

Zabobnelo je drugič, hujše...

»Hvala ti, Perun, hvala ti!«

Zabobnelo je tretjič, v stolpu je zazvonilo — ljudje so se kot opiti zibali... V stolpu pa je naprej zvonilo... Zdajci je utihnilo in častivci Svetovita in Peruna so obstali, gledali proti cerkvi in vikarjevemu domu. »Kdo je, ki nas je spet dražil?« — Ni bilo več cer-

Trgatev.

kvenca, da bi ga Trdan prijel, nikogar ni bilo videti...

Pa je nekdo rekel: »Cerkvenec se povrača, da nas straši!«

Nekaj se jih je zagnalo proti cerkvi, da bi se prepričali, če je res, a niso bili dobro izpod lipe, ko so obstali. Spet je zabobnelo, zemlja se je stresla, stolp se je nagnil in v silnem hrušču se je sesul na vikarjev dom, ki je razpokal in se porušil. Tudi zidovje bele cerkve je popustilo in debele razpoke so ko velike črne rane zevale od strehe do tal.

»Perun je z nami! Perun je poslal povoz denj, Perun je potresel zemljo, da se maščuje nad vsemi, ki so ga pregnali. Zdaj ima vikar cerkev, zdaj ima dom!«

»Zakaj stoji Bojanova hiša, zakaj se ni ne ena naših podrla, ki niso zidane?«

»Hvala ti, Perun, hvala in zahvala!«

Še je bobnelo, še se je zemlja vsakotoliko stresla in tresla se je še drugi dan, tretji dan, cel teden in še in še. Kobarijci so bili veseli: potres je v Matajurju odkrnil veliki Molidni rob, da se je sesul na polje in z velikanskimi skalami in grobljem zaprl Nadižko cesto...

»Zdaj naj pridejo Čedajci, če morejo! Perun jim je dal dosti dela!«

Vsepovsod je vladala žalost — v Kobaridu so pa bili veseli in hvalili Svetovita in Peruna.

(Dalje.)

Kristjan Andersen:

SPREVOD.

(Iz zbirke: »Mesec pripoveduje«.)

KO sem šel črez polje, je stala tam samotna koča ob poti; nekaj golih grmov je bilo tik ob njej in v njih je pel slavec, ki se je bil semkaj izgubil. V nočnem mrazu je moral zamreti; spev, ki sem ga slišal, je bila njegova predsmrtnica. Jutranja zarja je bleščala. Po poti je prišel sprevod izseljencev, kmečkih družin, ki so spele proti Hamburgu, da se z ladjo odpeljejo v Ameriko, kjer naj jim vzcvete sreča, sanjana sreča. Žene so nosile male otroke na hrbtih, večji so drobili ob strani; boren konjič je vlekel na vozičku nekaj hišne oprave. Pihal je mrzel veter; majhna deklica se je tesneje privila k materi, ki je zrla navzgor k moji okrogli, pojemajoči oblati plošči in mislila na grenko revščino, ki so jo trpeli doma, in na težke davke, ki jih niso mogli odplačati. Na to je mislil ves sprevod; rdeči jutranji svit je zato svetil pred njimi kot oznanilo o solncu sreče, ki jim bo spet vzšlo. Čuli so peti umirajočega slavca; in sprevod je slavčje petje veselo poslušal, zakaj posmenilo je srečo. Dan je svetil izza lahnih oblakov; kmečko ljudstvo je šlo črez polja proti cerkvi. Črno oblečene žene z belimi, platnenimi rutami na glavah so se prikazale kot postave, ki so stopile iz starih cerkvenih podob. Vse naokoli je bila velika, mrtva pokrajina, temne, izžgane trate med belimi pesčenimi sipinami. Žene so imeli molitvenike v rokah in se pomikale proti cerkvi. O molite, molite za nje, ki potujejo v novo domovino, onstran valujočih vod!

Smrekar:

Mesec za drevjem.

Mesec za drevjem tak daleč!

Zvezde na nebu tak tuje!

V srcu vztrajno kljuje:

bridkost. —

Kje je most med mojo in tvojo bolestjo?

ali meglá je? ali so lunini žarki?

razblinjeni v obok sladak?

Moja ranjena mladost

bi romala rada, oj romala

k Mariji žalostni! —

Sedem mečev je prebodlo srce,

sedem prerokovanih!

V mojem ena rana cvetě,

krvava roža mladega dně:

mladost. —

Pa bi romala rada, oj romala

k Mariji žalostni! —

L. N. Tolstoj:

SKESANI GREŠNIK.

(Iz zbirke »Narodne razkazi«. — Prevedel Domen.)

ŽIVEL je na svetu človek sedemdeset let in je preživel celo življenje v grehih. In ta človek je obolel in se ni skesal. Ko pa je prišla smrt, se je v zadnji uri razjokal in rekel: »Gospod, kakor razbojniku na križu: odpusti mi!« Ko je to izrekel, je šla duša iz njega. In duša grešnikova je vzljubila Boga, zaupala v njegovo usmiljenje in je prišla pred nebeška vrata.

In je začel grešnik trkati in prositi vstopa v nebeško kraljestvo.

In je zaslišal glas izza vrat: »Kdo je ta človek, ki trka na nebeška vrata? In kakšna dela je dovršil ta človek v življenju?«

In je odgovoril glas tožnika in naštel vsa grešna dela tega človeka in ni navedel nikakih dobrih del.

In je odvrnil glas za vrati: »Ne more grešnik v nebeško kraljestvo. Pojdi odtod!«

In je rekel grešnik: »Gospod, tvoj glas slišim, a tvojega obraza ne vidim in tvojega imena ne poznam.«

In je odgovoril glas: »Jaz sem apostol Peter.«

In je rekel grešnik: »Usmili se me, apostol Peter! Spomni se na človeško slabost in na usmiljenje božje. Ali nisi bil učenik Kristusa, ali nisi slišal Njegovega nauka iz samih Njegovih ust in videl vzgleda Njegovega življenja? Spomni se, kako je tožil in se v duši žalostil in te trikrat prosil, da bi ne spal, ampak molil; ti si pa spal, ker so bile tvoje oči trudne; in trikrat te je našel, ko si spal. Tako tudi jaz.

Spomni se tudi, kako si Njemu samemu obljubil, da Ga ne zapustiš, in kako si Ga trikrat zatajil, ko so Ga peljali h Kajfu. Tako tudi jaz.

In spomni se tudi, kako je petelin trikrat zapel in si šel ven in si se bridko razjokal. Tako tudi jaz. Ne moreš mi torej braniti vstopa.«

In glas za rajskimi vrati je utihnil.

Grešnik je nekoliko počakal, potem je spet trkal in prosil vstopa v nebeško kraljestvo.

In se je zaslišal izza vrat drug glas, ki je rekel: »Kdo je ta človek in kako je živel na svetu?«

In je odgovoril glas tožnika in ponovil vsa huda dela grešnikova in ni navedel nikakih dobrih del.

In je odvrnil glas za vrati: »Pojdi odtod! Taki grešniki ne morejo živeti z nami v raj.«

In je rekel grešnik: »Gospod, tvoj glas sli-

Tone Kralj: Jezus uči tičke peti.

šim, a obraza tvojega ne vidim in tvojega imena ne poznam.«

In glas mu je rekel: »Jaz sem kralj in prerok David.«

Grešnik pa ni obupal in ni šel od rajskih vrat in je začel govoriti:

»Usmili se me, kralj David! Spomni se na človeško slabost in na usmiljenje božje. Bog te je ljubil in te je poveljal nad ljudi. Vsega si imel: kraljestvo in slavo in bogastvo in ženo in otroke. Pa si videl strehe ženo revnega človeka; greh te je premagal in si vzel ženo Urijevo in si njega samega ubil z amonitskim mečem. Ti, ki si bil bogatin, si vzel revežu zadnjo ovčico, njega samega pa pogubil. Tako tudi jaz.

In spomni se tudi, kako si se spokoril in rekel: »Spoznam svojo krivdo in se pokorim za svoj greh.« Tako tudi jaz. Ne moreš mi torej braniti vstopa.«

In glas za vrati je umolknil.

Grešnik je nekoliko počakal, potem je spet trkal in prosil vstopa v nebeško kraljestvo. In se je zaslišal za vrati tretji glas: »Kdo je ta človek in kako je živel na zemlji?«

In je odgovoril glas tožnika in je tretjič ponovil huda dela grešnikova in ni navedel nikakih dobrih del.

In je odvrnil glas za vrati: »Pojdi odtod! Grešniki ne morejo v nebeško kraljestvo.«

In je rekel grešnik: »Gospod, tvoj glas slišim, a obraza tvojega ne vidim in tvojega imena ne poznam.«

In glas je rekel: »Jaz sem Janez Evangelist, učenik in ljubljene Kristusov.«

In se je grešnik razveselil in rekel: »Zdaj pa mi ne morete več ubraniti vstopa. Peter in David me pustita noter, ker poznata človeško slabost in usmiljenje božje, ti me pa pustiš zato, ker si poln ljubezni. Ali nisi ti, Janez Evangelist, zapisal v svojo knjigo, da je Bog ljubezen, in da ne ljubi, kdor ne pozna Boga? Ali nisi v starosti govoril ljudem le te besede: »Bratje, ljubite se med seboj!« Kako me moreš torej sovražiti in odpoditi? Ali se odreci temu, kar si sam govoril, ali pa me objemi in me pusti v nebeško kraljestvo.«

In nebeška vrata so se odprla in Janez je objel spokornega grešnika in ga pripustil v nebeško kraljestvo.

Venceslav Sejavec:

Ko je po gorski poti šla.

*Ko je po gorski poti šla
do smrti trudna, žalostna,
jo je pozdravljala grm vsak,
vsak kamen pel ob njen korak:
»Kaj res si zopet k nam prišla?«*

*In brv in voda, ki je v njo
gredeč potočila solzò,
ji zašumela je v pozdrav,
še muren pel je sredi trav:
»Marjetica, Bog daj, Bog daj,
da si le spet prišla nazaj...«*

*Ovinek oster — in potem
odgrne njenim se očem
nad hišami gozdiček smrek
in borov, jokajočih bek,
vabečih jo: »Oj sem, le sem...«*

*Tam sredi gostih, temnih smrek
je njiva božja, kjer vsak jek
utihne, pokoj tam dehti
nad spečimi, nad mrtvimi.
Na tla je padla deklica,
grenkò, bridkò zajokala.*

*Ko je imela šestnajst let,
je zapustila gorski svet
in gorsko solnce, pesem, svet,
šla v tujih mest je hrup trpet...
Zdaj vrača zopet se domov,
a ne med solnce, pesem, svet,
ki v polj naročje je ujet,
med tihi pokoj gre grobov.*

Slavko Savinšek:

KRIŽEVE NADLOGE.

PETROVIH NADLOG TRETJI CENT.

Prva nadloga: Peter neče biti gospod.

JESENI je Peter z odličnim uspehom na praviln maturo. Tako lahko je šlo, celo profesor Stiska mu je stavil tako preprosta vprašanja, da je Peter samega sebe vpraševal, čemu je pravzaprav prišel semkaj pred komisijo, ki je kar mesto njega odgovarjala, še preden je odprl usta, da bi bil odgovoril na stavljeno mu vprašanje. Po izpraševanju so mu izročili spričevalo in mu vsi povrsti čestitali. Pa drug za drugim so ga vpraševali, čemu se bo zdaj posvetil, kaj bo študiral.

»Kajne, slavistiko boste študirali na vseučilišču?« mu je skušal prigovoriti profesor slovenščine.

»Zemljepis in zgodovina sta Vas od nekdaj veselili, gotovo si boste to izbrali!« je ugibal profesor zemljepisa.

»V prirodoslovju ste vedno kazali posebne zmožnosti in mnogo veselja do predmeta; to bi bilo nekaj za Vas!« je nujno svetoval profesor prirodopisa.

»Bolezen vas je poglobila, pregledali ste se in našli, da bo edino bogoslovje za vas, gospod Križ!« je zatrdno dejal katehet.

Samo profesor Stiska je molčal in skoro ni upal pogledati maturanta. Peter je videl to in zasmilil se mu je. Ali vendar se ni zmoget, vrnil je vsem, najbolj pa Stiski, ko je začudenemu zboru dejal z nasmeškom na licu:

»Morda bom študiral matematiko in fiziko, Bog ve!«

Peter se je zahvalil vsej komisiji za naklonjenost, lepo pozdravil in odšel.

Spekla pa ga je v srce opazka katehetova: Bolezen vas je poglobila, spregledali ste in našli, da bo edino bogoslovje za vas! O, kako je vžgala ta opazka, govorjena z dobrim namenom, kako je segla globoko v srce! Res, dosti je razmišljal Peter med boleznijo, veliko premislil in pregledal v sebi, pa je našel, da ni za bogoslovje. Najhuje je peklo, ker ni mogel mrtvi materi izpolniti te srčne želje. Še v času gimnazijskih študij ni niti malo mislil, da bi mogel kdaj postati duhovnik, čeprav je visoko spoštoval ta lepi stan in je videl med božjimi namestniki može, ki so bili skoro svetniki in jih je ljubil iz vse duše ter jim bil vdan. Kakor kres je izmed vseh teh mož stala pred njim skromna postava prelatova. Med vso boleznijo mu je stari gospod nosil tolažila, mu mislil njegovo razpaljeno živčevje in mu govoril, kakor bi živel v njem tiho upanje, da se mladi dijak odloči za duhovniški stan. Ni Petra bo

lela tedaj samo želja materina, ampak tudi bojazen, da morda s svojim sklepom, ne iti v semenišče, ne užali svojega dobrotnika, ki mu je bil drugi oče!

Res, bolezen je poglobila Petrovo notranjost, naučil se je gledati vase, kakor ni znal preje in ga ne bi bil naučil noben človek! Videl je, da ga je tega gledanja naučil Bog in je hvalil Njegovo modrost, ki mu je poslala bolezen. Dolge dni in še daljše noči je Peter strmel in ugibal vase, poslušal v prelivanje misli in pretakanje krvi in vedno bolj spoznaval, da ni za to pot, ki so mu jo namenili.

Toda do mature se še ni mogel odločiti. In zdaj, ko so padala vprašanja, kam, je bil v zadregi in si je iz nje pomagal s tem, da je ranil Stisko.

Dolgo je tisti večer klečal v cerkvi pred pozdobo Matere božje, ki je bila tako podobna Marijini sliki v domačem oltarju, ali prave luči ni bilo vanj. Morda je bilo premalo vere v njem? Tudi noč, ki jo je prečul oblečen na postelji, mu ni prinesla željene rešitve. Zjutraj je komaj čakal, da se je zdanilo, se umil in šel na pot.

K prelatu v zavod je šel. Da se zahvali in prosi sveta in pomoči.

»Peter, ko bi sami želeli, da greste v semenišče, bi vam branil z vsemi močmi!« je govoril stari gospod dijaku, ki se ni mogel nasmehovati. »Gledal sem vaš boj med boleznijo, bral vam na obrazu, kaj se je v duši godilo in sem molil za vas sleherni dan. Niste iz tega stega testa, ki gnetejo iz njega dobre duhovnike! Preveč je hrepenenja v vas, ki ne bo nikdar ustaljeno! Duhovnik pa mora najti svoj smoter v Bogu, svoj edini smoter!«

»Tedaj naj grem na vseučilišče?«

»Poskusite! Morda vam uspe, da ga dokončate. Vendar dvomim! Pisanje vas bo potegnilo za seboj in le z njim boste umirili svoje hrepenenje! Ker je hrepenenje veliko v vas, boste tudi veliko dosegli v umetnosti!«

»Ali, mati so tako želeli, gospod prelat!«

»Vse dobre matere to žele! Ker hočejo, da njihovi otroci varno prejadrajo ocean življenja! Ostanite tako nepokvarjeni in dobri kakor ste bili dosedaj in materina želja bo izpolnjena! Srečno pot, jaz vas ne bom pozabil in lahko se vedno zatečete k meni, tudi kadar boste v zadregi za denar!«

S toploto v srcu se je poslovil Peter in lahko mu je bilo! Kakor bi mu bil kamen odpadel, je stopal prožno po ulici na postajo, da se odpelje domov in pogovori radi nadaljnega ter se poslovi od materinega groba.

Od doma se je odpeljal Peter z lahkim srcem. Očeta je videl še čilega, zadovoljnega pri bratu Tonetu, ki je prevzel domačo bajto in z njo očeta ter se oženil, brate in sestre je

videl dobro oskrbljene in prav dal očetu, ki mu je dejal, da je edina skrb njegova on, Peter. Kljub temu očetovemu opominu je bil Peter vesel, tako vesel, da se je odpeljal s šopkom na prsih. Ko je šel proti postaji, je za njim pritekla sosedova Lenčka, vsa zasolzena, pa mu ga ponudila, če ga bo maral od nje.

»Na vsako stran enega, Lenčka, če hočeš, ker je tvoji!« se ji je posmejal Peter in jo pogledal, da je dekle vztrepetalo po vsem životu. Še roke se mu ni upala dati, stekla je nazaj in v teku rekla: zbogom! Ko pa se je Peter slučajno obrnil nazaj, je videl, da je stala v križpotju in si držala beli predpasnik na obraz...

Petra pa je vleklo dalje, komaj je čakal, da je sedel v vlak, ki naj ga povede v veliko mesto izven domače dežele. V Ljubljani se ni nič ustavil, poiskal si je v prvem vlaku samotnega mesta, da bi ga ljudje preveč ne motili v njegovih mislih, ki so bile svetle, lepe! Solnčen dan je bil in Peter je gledal vso pot skozi okno, gledal kraje, ki jih dotedaj še ni bil videl in šele zdaj prav spoznaval, kako je lepa zemlja! Bolj ko se je bližal meji, težje mu je postajalo pri srcu in ves selja v duši je bilo vedno manj. Še je videl domače planine, še gledal v smehljajočo se kraj soto domačih travnikov, se še radoval rodovitnosti domačih polj in bogastva zoreče trte štajerskih vinogradov. Vsi obrazi so mu bili znani, ko je hitel z vlakom mimo njih, vsi hrbti so bili upognjeni kakor je upognjen samo slovenski hrbet in v vseh očeh je bila tista svetloba, tista sanjavost, ki ti pravi, da so te oči slovenske oči! Toda, ko je prišel do meje in je zaslišal prvo tujo besedo, se mu je srce zagrenilo.

Ni se mogel otresti za dalje časa te žalosti, ko je prišel v veliko mesto in ostal v njem, da študira vseučilišče. Velikomestni vrvež ga je sicer mamil in ga včasih za dneve zmotil, da se ni spomnil bolesti, ki je bila v njem po domovini in domačih ljudeh, vendar je prišlo potem toliko huje, ko je ta omama minila in je bil sam samcat v samotni podstrešni sobici, lačen, zmrzel, da je komaj držal pero v rokah!

Bil je v tujem mestu že skoro mesec dni, pa se ni mogel odločiti, kaj naj bi študiral. Naposled je iz samega obupa res že hotel vpisati matematiko in fiziko, ko se je zadnji hip premislil in se je vpisal med slušatelje slavistike. Tako bo obdržal največ stika z domovino, si je mislil, in največ mu bo ta študij koristil pri pisateljevanju, ki se mu je ves posvetil. Tukaj, v tujini, je šele prav okusil sladkost domače govorice in njeno lepoto. Hrepenenje pa, ki je bilo vedno večje v njem, mu je naravnost tiščalo pero v roko. Tako se je zaprl za dalje časa vsej družbi, čepel v svoji

sobici in pisal, pisal, da čisto niti spati ni utegnil. Malo napisanega pa je našel zrelega, da pošlje v tisk. Kakor je mnogo pisal, je še več črtal in trgal. Hotel je, da bi prišlo v svet samo to, kar je bilo najboljšega, dati je hotel narodu od svoje srčne krvi, ne kake prazne navlake. Tu, v tujini, kjer je z budnim očesom spremljal vse domače pojave in posebno vse tedanje slovstvo motril z vse bolj kritičnim in nepristranskim spoznavanjem kakor preje doma, je šele občutil, kako potreben bi bil domovini pisatelj, ki bi slednjič povedal pravo besedo, dal ljudem belega kruha in pristnega vina. Zato je bil neizprosno v samokritiki, prav tako trd pa v kritiziranju drugih in je brezobzirno udaril po vsakem, ki je pisaril, ne pa pisal.

Pošiljal je napisano v domovino, a uredniki so dolgo odklanjali njegove stvari, ki so jim pravili vsi povrsti pisarije in prismodarije. Kaj bi rekla domovina, če bi jo pitali s takimi stvarmi, so mu odgovarjali.

V silnem hrepenenju po domovini, ki je hotelo Petra zadušiti, je pisal za žive in mrtve, se boril sam s seboj in s kritiki in uredniki, dokler ni zmagal in prodril v najuglednejšem listu. Tedaj je domovina prisluhnila, kritiki so nabrusile meče in začela se je vojska, ki ji ni mogel narod sam ostati ob strani, ampak je posegel v boj z vso močjo svoje sodbe in presoje. Narod je pričel brati Petrovi stvari, začel je v bistrem spoznanju lepote in resnice zahtevati še in še. Peter je zrastleč čez noč!

Njegovi najhujši dosedanji nasprotniki so zasukali plašč po vetru in zapeli slavo Petru Križu. Listi so ga pričeli vabiti k sodelovanju, obljubljali mastne honorarje, ki jih nikoli niso nameravali plačati, uredniki so Petra kovali v zvezde in deveta nebesa.

Petru se je vse to strašno zagabilo. Kakor da je usahnila njegova ustvarjalna moč, ni mogel napisati ničesar več, kar bi bil spoznal za dobro in utihnili je. Utihnili čez noč in nobena še tako ginja prošnja urednikov ga ni pripravila k pisanju. Samo v njem samem je vrelo, vsak dan se huje kuhalo in sililo na dan, pa ni našlo prave oblike, ne prave besede! Sobica je postala Petru pretešna, koraki njegovi, ki jo je ž njim meril, so bili predolgi, prepogosti, vrteti se mu je pričelo od vednega obračanja. Tako vse dotlej, dokler ni postalo prehudo in je planil ven ter v družčino!

Pa če je bila družba še tako glasna, še tako hrumeča, viharja v Petrovih prsih ni mogla prevpiti. Nobeno vino ni bilo tako močno, nobena godba tako sladka, nobena ženska roka tako topla, da bi bila omamila Petrovo notranjost! Pil je, kadil, prepeval s tovariši, iskal zabave in razvedrila, glasu v sebi, ki je postal vedno silnejši, ni mogel več krotiti.

Študirati ni mogel. Parkrat je šel k predavanju, pa se mu je videlo vse tako prisiljeno, vse tako narejeno; zbal se je, da se mu ne bi zastudila še zadnja sladkost, domača govorica, in nehal je hoditi na vseučilišče. Nabavil si je knjig, kolikor so mu dopuščali zaslužek in podpore, čital, pil iz njih, da se mu je sukalo v glavi, ali miru ni našel. Vedno bolj je grizlo v njem. Je bil samo stud, samo razočaranje? Bolezen, ki se je pričela javljati vsak dan vidneje, da so mu drgetale mišice na obrazu in je bolelo v srcu do blaznosti?

Solnčno jutro ga je po prečuti noči zateklo zunaj mesta samega. Družba se je porazgubila, ostal je Peter sam in kolovratil proti mestu po cesti, obsajeni z drevjem. Daniti se je pričelo, tički so se oglasili, rosa po travniku se je zbirala, rože so nastavile cvetne čaše zlatim žarkom. Griči tam v ozadju so se odkrili mlademu jutru, nebo je obrisalo zasopla stekla svojih oken, solnce se je pripeljalo v deželo z mladim jutrom in svetli, topli žarki so plazili v korakajočega Petra in ga pobožali po očeh, po teh svetlih, čudnih očeh. In tedaj je ubogi Peter spregledal: solnce, solnce! Domačega solncea mu je manjkalo, gmajne v njegovi luči, travnikov pod njimi in petja njihovih tičkov! Razprostrl je roke. Solnce, solnce! je kričalo v njem.

Dirjal je domov. Sposodil si je denar za vožnjo, povezal je par cunj, par knjig in hitel na postajo. Hotel je biti hitrejši ko brzec. Mimo Ljubljane se je vozil miže. Mimo rodne hiše je planil v gmajno in kričal, da je odmevalo po njej: solnce, domače solnce!!!

Druga nadloga: Izprijen študent.

Solnce je na vso moč pripekalo, ko je šel Peter Križ po kosilu od doma in zavil gori v gmajno, da leže v mah in sanja z odprtimi, po modrem nebu se razgledujočimi očmi. Tiho je poljubila njegova noga mahovita tla in svoja jega koraka ni slišal. Tako se je neslišno bližal jasi ob studencu, kjer je v mladih dneh pričakoval v mraku vil in škratov in palčkov. Zamišljen v povest, ki jo je pravkar snoval, ni opazil, ko je legel na priljubljeno mesto, da ni sam na tej jasi, ampak da je poleg njega živo bitje; ne sicer škrat ali palček, pač pa svoje vrste vila: mlado dekle. Tam ob grmu, komaj par korakov od njega je ležala sosedova Lenčka in spala, utrujena od solnčne prigrevice. Roke je držala prekrizane na prsih, z dlanjo pa si je na srce pritiskala odprto knjigo.

Šele ko se je obrnil na svojem ležišču, je Peter opazil dekle in silno mu je bilo nerodno, ker se je tako naklenilo. Ni se sicer namenoma ogibal Lenčke, iskal pa je tudi ni, ker se je bal, da še vedno ni ugasnilo v njej ono, kar

jo je bilo nagnilo, da mu je prinesla ob odhodu v veliko mesto šopek za slovo. Zato je vstal in se hotel tiho kakor je bil prišel, umakniti malo dalje za toliko časa, da dekle odide. Vendar ga je že odhajajočega premagala razdovednost, kakšno knjigo neki dekle tako zvesto tišči k srcu, pa je stopil malo bliže in se sklonil nadnjo, da bi prečital napis. Videl je, da je bila zadnja njegova knjiga, knjiga, ki ji je sam dal ime povest o ljubezni in hrepenjenju. Lepo je bila vezana in zlato obrezana. Kako je neki dekle prišlo do knjige, celo vezane? Saj domačini komaj vedo, da se ukvarja s pisanjem!

Dekle se je zganilo, odprlo oči. Peter je odskočil, toda bilo je že prepozno. Lenčka ga je zagledala, zardela kakor mak v solncu in splaseno je planilo iz nje:

»Peter!«

Pa se je takoj popravila:

»Ah, oprostite, gospod Peter!« in si je uredila kite.

»Kakšen gospod, Lenčka? Saj sva vendar krave skupaj pasla!« si je pomagal iz zadrege Peter in postal, ker ga je veselila njena zadrega.

»Zaspala sem, ko je bilo tako vroče in vas nisem slišala!« se je dalje opravičevalo dekle.

»Če mi ne boš rekla kakor preje vedno Peter, takoj grem in te ne pogledam več!« je zdaj resno dejal študent. In ko je videl, da dekle ne ve, ne kod, ne kam z besedo, je povprašal, da obema pomaga:

»Kje si pa dobila to knjigo?«

»Kupila sem jo v mestu. Vse tvoje povesti imam in tudi pesmi,« je priznala v lični rdečici.

»Kako pa si zvedela, da pišem?«

»Brala sem v listih, ko so te nekoč zelo podajali, kako da pohujšljivo pišeš, sem bila pa radovedna in sem si kupila vse knjige,« je dalje priznavala. Peter, ki je hotel iti že dalje, se je začuden obotavljal, ker ga je zanimalo, kakšen vtis so na dekleta napravile njegove povesti, posebno pa pesmi.

»No, kako so ti pa všeč?« je pobaral.

»Ah, tako so lepe!« je odvrnila in ga pogledala globoko v oči, da mu je bilo neprijetno.

»Samo vsega ne razumem, kar je v njih. Včasih tako čudno napišeš kako stvar, da preberem petkrat, desetkrat, pa še ne vem, kaj naj bi bilo. Pesmic pa polovico ne razumem,« je potožila in vstala.

Peter ni vedel, naj li gre, ali se še dalje pomudi pri dekletu, ko mu je Lenčka sama zastavila pot z vprašanjem: »Vidiš, tule, na tej strani skoro nič ne razumem!« je odprla knjigo in pokazala stran. Peter se je sklonil k njej in se je pri tem dotaknil njenega lakta.

Čutil je, da je dekle vztrepetalo, se je odmaknil in ji vzel knjigo iz rok. In ko se je potopil v ono mesto v knjigi, je takoj pozabil, da je sam z mlado deklico, ki po njem hrepeni, v gozdu; vse, kar je bilo v njem tedaj, ko je to mesto pisal, je znova vstalo v njem, vse hrepenenje, vsa bolest razočaranja, vse rane prve in edine ljubezni v njegovem življenju; spustil se je na parobek poleg sebe, si pokril obraz z dlanjo in pričel sprva tiho, potem pa vedno bolj živo pripovedovati. Dekle je nekaj časa stalo poleg njega, potem pa se mu je spustilo k nogam, se zagledalo vanj in poslušalo. Sam ni vedel, kdaj je odmaknil dlan raz oči, ki so se mu v spominu pretoplega hrepenenja svetile in zazrle nekam daleč kakor tja v ona leta prve ljubezni, in pripovedoval je z vsem ognjem mlade duše. Lenčka pa je sedela nepremično poleg njega, ni trenila z očesom od njegovih oči in ust.

Ko je utihnil, je začutil, da mu dekle sloni na kolenu in na njegovo dlan je padla vroča deklinška solza, izzvana po njegovem pripovedovanju o lastni tako lepi ljubezni in prvem razočaranju v njej. Nehote je sprožil prste na dlani in šel dekletu z roko po svetlih lasih.

Tedaj je izza smreke vstala ženska postava, staro, opravljivo ženšče iz vasi, kokeršarica Meta, stegnila koščeno roko proti mladima in siknila skozi brezzobe čeljusti kakor strup:

»Dekleta zapeljuješ, študent izprijeni!«

Peter je planil pokonci in se pognal za žensko, ki pa je izginila kakor bi jo bili vzeli skratje.

Petru je bilo nerodno radi dekleta, čeprav ga je tudi zbadljivka zapekla. Izprijeni študent! Lenčka je jokala poleg njega in fant ni vedel, kaj bi. Stopil je k nji, jo prijel za roko in jo tolažil. Grenko mu je odvrnila:

»Saj mi ni zame! Le zakaj je tebi tako rekla!«

Poslovila sta se in Petru je ostalo želo v srcu, najprvo radi Lenčke, ki jo bodo zdaj ženske po vasi obirale kakor gobavo, pa tudi radi sebe samega, ker mu je bilo za očeta, ki zadnje čase ni bil kdovekaj pri zdravju. Ni imel miru, niti čitati ni mogel, niti misliti na kaj drugega. Preden je zavil domov, je mimogrede stopil v župnišče in povedal župniku vso stvar od konca do kraja.

»Prav je, Peter, da si prišel in mi povedal, preden so mi ženske prinesle. Še tako bo križ, ker je že gotovo v vasi kakor bi bil udaril na boben. Jim že povem, babam, salamskim! Lenčke se pa ogni, Peter, kadar bi jo

imel srečati, vsa nora je nate!« je dodejal. In ko ga je spremil do vrat, je še vprašal:

»Kdaj pa boš šel spet na vseučilišče pogledat?«

Petra je stisnilo v srcu in trpko je odgovoril:

»Kaj hočete, izprijen študent!« Nemo je pozdravil in župniku je bilo hudo, ko je videl v njegovih očeh. Tudi ti, duhovni gospod? Še dolgo je gledal za njim, ki je odhajal po cesti dolg, malo upognjen in sam vase zamišljen. Spomnil se je njegovih oči iz mladih let in sanj, ki so bile vedno v njih, odkar ga pozna. Težko mu je šlo od srca, ko je segel po brevirju, da bi domolil horo in je dejal sam sebi na glas:

»Ne bo doštudiral! Potèp je v njem!«

Še bolj se je ogibal Peter ljudi po tem dogodku in je ostajal sam zase. Pa vendar je tuptam brizgnilo blato v njegovo samoto, otresele so ga s svojih jezikov sestre, kadar so prišle očeta obiskat, ako že kdo drugi ni mogel blizu. Ko je na jesen obolel oče, je ostajal Peter več doma pri njem, da bi mu lajšal samoto; pa sta sedela ure in ure, ne da bi kaj govorila. Oče ga ni nikoli priganjal študirat, kakor da je bral v sinovih očeh, kar mu je v srcu živelo. Tudi knjige njegove je vse prečital Bog ve kolikokrat in oko mu je sijalo, kadar se je iznad knjige ozrl v Petra, ki je sedel navadno tedaj za mizo in pisal. In ko je prineslo čez domači prag tudi novico, da so Petrove knjige pohujšljive, ker govore samo o ljubezni in hrepenenju, je oče ženski, ki je o tem blebetala, pokazal vrata in jo z babo nagnal. Petru je bilo trpko v duši, ko je videl, kako obsojajo njegove knjige najbolj ljudi, ki jih niti čitali niso, zato pa mu je neizmerno dobro delo, ko je videl očeto ogorčenje nad to neumnostjo. In še se mu je videlo, da oče vendar trpi, čeprav ne pokaže.

»Še bi!« je dejal zato nekega dne očetu, ko sta bila sama.

Oče je na dolgo pomislil, preden je odgovoril:

»Ne branim ti, Peter, vidim sam, da je najboljše. Toda, samo toliko počakaj, da jaz doženem. Ne bom dolgo!«

Trdo je položil roko predse na mizo.

»Kaj bi, trdni ste še!« je ugovarjal Peter; vendar ni šel, ostal je doma, ker je vedel, da bo kmalu prišlo. Jesen bo prinesla zopet smrt v hišo. Bridko mu je bilo ob tej misli, ker je vedel, da bo z očetom šel v grob njegov najboljši prijatelj, ki ga je iz svoje preproščine umel bolj ko vsi učenjakarji in laži modrijani. Zato mu je sam hotel zatisniti oči.

Res ni dolgo trajalo. Kar na hitro je stisnilo očeta, ki je bil opešal v času svojih najboljših let v naporu za oskrbovanje številne družine. Nič mu ni bilo težko iti na zadnjo pot.

»Rad grem, Peter; saj sem jih vse preskrbel,« je govoril zadnje dni, ko mu je oko nemirno iskalo v Petrovih očeh in je z roko šel za njegovo.

»Samo zate me je skrb, Peter!« je tiho nadaljeval. »Ne bodo te umeli, kakor te zdaj ne, sam boš hodil svoja pota. Vedel sem to že ob tvojem rojstvu, ko sem videl tvoje oči! Pa vendar vem, da si najboljši od vseh!«

Peter ni mnogo tolažil očeta, saj je vedel, da bi bilo zaman in da je očetov pogled bistri, ker ga je izostrila bližina smrti.

»K rajnci me pokoplji, Peter, da bom poleg nje, ker mi je tako dolgčas po njej!«

In ko mu je Peter brez solze obljubil to, se mu je že umirajoči oče zahvalil:

»Da bova skupaj molila zate, sin!«

Tako je Peter pokopal očeta ob materino stran in je sam ostal na širnem svetu. Že davno ga je le težko strpelo doma, ostal je samo radi očeta. Mnogo je premišljeval ves čas, kam naj se obrne, da bi laže nosil to samoto in osamljenost, pa da bi lahko v miru pisal. V tujino ni hotel, ker ni mogel. Umiral bi tam za domačim solncem, za gmajno in za godbo svojega rodnege jezika! Doma ni mogel nadaljevati študij in tudi prav nič mu ni bilo zanje, ko je v teh zadnjih letih spoznal, da je vsa modrost varljiva, slepljiva, če ni srca v njej. On pa je bil z vsem srcem samo v dušah ljudi in za to ni treba učeno sti iz knjig, ampak one iz ljubezni do ljudi, do bližnjega, do samega sebe. Za službo mu ni bilo, ker mu je pisanje prinašalo toliko, da se bo za silo najedel enkrat na dan, si vsako leto kupil obleko in srajco ter mu bo še ostalo za podstrešno izbo. Več pa potreboval ni.

Najraje bi bil ostal kje na kmetih, ker je tako ljubil naravo, pa vendar bi mu manjkalo včasih družbe, kavarne, časopisov. Tudi ljudi se je bal, ki so ga bili obsodili in bi si vsako njegovo delo tolmačili najslabše. Zato ni mogel izbrati po srcu, ampak se je po pameti namenil v Ljubljano. Tu je imel svoj drugi dom, tu družega očeta, starega, dobrega prelata, ki mu je zvesto stal ob strani ob času najhujših preganjanj, in kadar mu bo preveč bridko in ne bo mogel nositi več sam, se bo lahko zatekel k njemu.

Tako je povezal svojih par knjig, si ogrnil obnošeni plašč, se poslovil od sester in bratov; še od Lenčke, ki mu pa zdaj ni dala šopka rož, ampak samo roso iz svojih žalostnih oči na dlan, ko se je sklonila, da bi mu

bila roko poljubila kakor duhovnemu gosposodu. Odšel je peš, ker je hotel prihraniti denar za vlak. Mimogrede skozi vas je slišal, kako sta vrgli za njim dve ženski pogled in trpko, zbadljivo besedo.

Potem je zaval za ovinek in samo oddaleč še enkrat, ko se je povzpел na klanec, videl v megli svojo rojstno vas in se je iz daljave poslovil od mrtve matere in očeta, ki sta zdaj združena spremljala sina s čudnimi, velikimi očmi na njegovi novi poti in združena molila za svojega najmlajšega, za izprijenega študenta Petra Križa...

Tretja nadloga: Peter sam sebi, še bolj pa drugim.

V bridki samoti mladih let je Petrov duh rasel v višino in iz grenke ljubezni ustvarjal dela — vsaka knjiga čaša srčne krvi, vsaka beseda iz srčnih globin porojena. Ob njegovih delih se je javnost razdelila v dva tabora: mladina in kar je bilo mož, nagnjenih v bodočnost, ga je pozdravljala, ljudje starega sveta in sloga pa so se čutili ograževani v svojem duhovnem bistvu pa tudi na svojih vladarskih mestih in so ga zato z ostrimi kritikami in z očitki, da vnaša v zdravo ljudstvo tujske zmote, odklanjali in pobijali. Peter pa je pisal, molčal — in z deli odgovarjal.

Pred seboj je videl bedne množice, delavce, kočarje, služkinje, izseljence, hlapce, natakariče, podirajoče se kmečke družine — in vsa njih bol se je zbrala v njem: pa je napisal dramo, ki je s sveto jezo šibala socialne krivice ter oznanjala vstajenje bednih. In temu revnemu svetu je postavil nasproti vso dušno revščino vladajoče plasti, hinavščino, hlapčevstvo, izkoriščevanje, notranjo gnilobo. Iz ljubezni je bičal, upajoč v nove zarje je slikal močvirje in mrak...

Gledišče je naznanilo, da bo uprizorilo prvo dramo Petra Križa. To oznanilo je šlo po deželi kot bojni klic.

Tisti večer je bilo gledišče napolnjeno in je žuborelo ko živo morje.

Končno je udaril zvonec in zastor se je dvignil. Obširna dvorana je postajala vedno tišja; dokler ni padel zastor po prvem dejanju, je bilo tiho kakor v cerkvi. Komaj pa je zastor zakril oder, je gledališče zahrumelo od krika in vika, žvižganja in še hujšega ploskanja. Po hodnikih se je raztekla živa reka, glasno kričala in krilila z rokami, se prerivala in suvala.

V drugem dejanju je napetost še bolj rastla. Ob odprtem odru so se čuli žvižgi pa spet ploskanje igralcem, še bolj pa besedilu samemu, ki je pričelo žgati v živo. Vedno bolj je bilo jasno, da se na odru vrši drzen napad na vladajoči svet, kakor ga gledališče

še ni videlo. Najhuje je bilo, da so po odru hodili živi prvaki te dobe in se razgrinjali v svojem napuhu, praznoti in trdosrčnosti, samo v neizmerno povišani karikiranosti in pretiravanju, da je ljudem zastajala sapa ob toliki predrznosti. Pričeli so padati klici:

»Škandal!«

»Sramota!«

»Fej!«

Pa spet:

»Bravo!«

»To je dr. Kos!«

»To je ravnateljeva žena!«

Vse to pri odprtem odru! Igralci so komaj pripeljali dejanje do kraja. Ploskanje je bilo potem tako gromovito, žvižganje tako presunljivo, da sploh nisi vedel, si li v peklju, ali kje! Tedaj je planil klic:

»Živel avtor!«

In spet:

»Avtor na oder!«

Vsako sekundo je klic bolj naraščal, za odrom se je čulo tekanje, klicanje, drvenje, stikali so za avtorjem, za Petrom Križem, ki je bil ob pričetku predstave za odrom, potem pa je zginil in ga ni bilo moči najti. Baš ko je tretjič pozvonilo za pričetek tretjega dejanja, se je dvignil na dijaškem stojišču silovit krik in vik, sto rok se stegne v isto smer, sto grl zažene klic:

»Živel avtor, živel Peter Križ!«

Peter Križ je stopil na oder bled ko smrt. Ves dan še ni zaužil ničesar gorkega, popoldne je spil par meric vina, ker je mislil, da umre od žeje, pred predstavo je dirjal po mestnem parku gori in doli, da ga je bolelo vse telo; potem je planil v klet in zvrnil na dušek zopet par četrtink, dokler ni omahnil za oder. Ves čas predstave je trepetal kakor bi imel mrzlico, telo mu je bilo vroče, potno, pa spet mrzlo, kakor lepljivo, lasje so mu viseli mokri v čelo. Na licu pa bledica, da so bile bele celo ustnice.

Ko je zdaj stal na odru in je krog njega grmel vihar veselega priznanja, v katero so se mešali valovi žvižgov, sploh ni vedel, kaj so godi ž njim. Kakor bi se potapljal v velikanske valove mu je bilo, komaj je dihal, ni vedel, naj se li smeje, ali joče, naj se priklanja, ali naj se mirno drži. Slednjič ni vzdržal, ko je le videl največ žarečih lic in siljočih mladih oči: udrle so se mu solze, kri mu je planila v lice in z obema rokama je mahal in krilil; mladina okrog njega, pa tudi mnogo starejših, ki se jih je prijel navdušenje mladih in jim je šla v srce solzna, bridka radost Petrova, se je pridružilo.

Ko se je slednjič poglela nevihta, se je pričelo tretje, zadnje dejanje in v tem se je navdušenje še večalo; celo taki, ki se je Peter

v igri norčeval iz njih, so se pričeli sami sebi smežati in konec predstave je končal s popolnim, velikanskim uspehom Petrovim.

Mladina ga je nesla na ramah z gledališča in niso ga hoteli postaviti na tla. Peter se je branil, prosil, rotill, nič ni pomagalo.

»Domov ga nesimo, do doma!« so kričali vsi vprek.

Tedaj se Peter ni mogel zmagati: kakor ranjena žival je zakričal, da je prevpil vse:

»Žejen sem!«

V resnici je komaj požiral slino.

»V klet, v klet!« je zadonel klic po trgu in ves spreved je zavil s Petrom na ramah proti gledališki kleti, kamor so za njimi prinesli tudi vence in šopke, ki so bili Petru poklonjeni, pa jih je bil pozabil. Posadili so ga na mizo, mu glavo ovenčali z lovorjevim vencem in mu napivali in trkali ž njim.

Po dobrih dveh urah ni Peter zmogel niti besedice več, ni mogel niti kozarca dvigniti k ustnom. Naložili so ga zopet na ramena, drugi so pobrali vence in šopke in so v slovesnem sprevedu zanesli vse skupaj v Petrovo stanovanje, kjer so že spečega pisatelja položili na posteljo, sobo pa mu okrasili s prinešenim cvetjem, da je bila kakor mrliška soba.

Drugi dan se je Peter prebudil, ko je bilo solnce že visoko. Začuden si mel oči, ni mogel sprva doumeti, kje je in kaj se je zgodilo ž njim. V tem hipu, ko se je pravkar pričela dvigati megla v njegovi glavi, je potrkala ter vstopila gospodinja.

»Gospod Peter, danes je že prišlo toliko gospodov, ki so vprašali po vas, da vam ne morem povedati. Zdaj so spet tukaj, cela reč jih je in pravijo, da ne gredo, dokler jih ne spustite notri.«

»Prav trebam jih!« se je udrlo Petru, vendar je hitro stopil k umivalniku, si vлил vrč vode na glavo, se obrisal, površno počesal, potlej pa odprl vrata.

Do tal so se poklonili, vsi obloženi s šopki, nadišavljeni in v črno, svečano odeti, sami kritiki, ki so bili Petru prej nasprotni, zdaj pa so v svojih listih, česar pa Peter še vedel ni, prestopili po sinočnjem velikanskem uspehu na njegovo stran. Klanjali so se mu, mu čestitali in ga pozivali k sodelovanju pri svojih listih. In končno, ko jim Peter, ki se je samemu sebi zdel, da je padel iz devetih nebes, ni niti odgovora dal od samega začudenja, so ga povabili na slavnosten obed.

Peter se je branil.

»Kam bi tak, saj nisem za vašo družbo!« se je otepal in ogledoval svojo povaljano obleko.

»Obleka ne dela človeka!« so mu odgovarjali. In ko se nikakor ni dal preprositi, so

Strmec.

ga poprijeli pod pazduho, pa peljali s seboj kakor v sprevedu po glavnih ulicah, da se je nabiralo za njimi ljudstvo. Ustavili so se v najimenitnejšem gostišču, kjer je bila posebna soba pripravljena za svečanost, vsa okrašena s cvetjem.

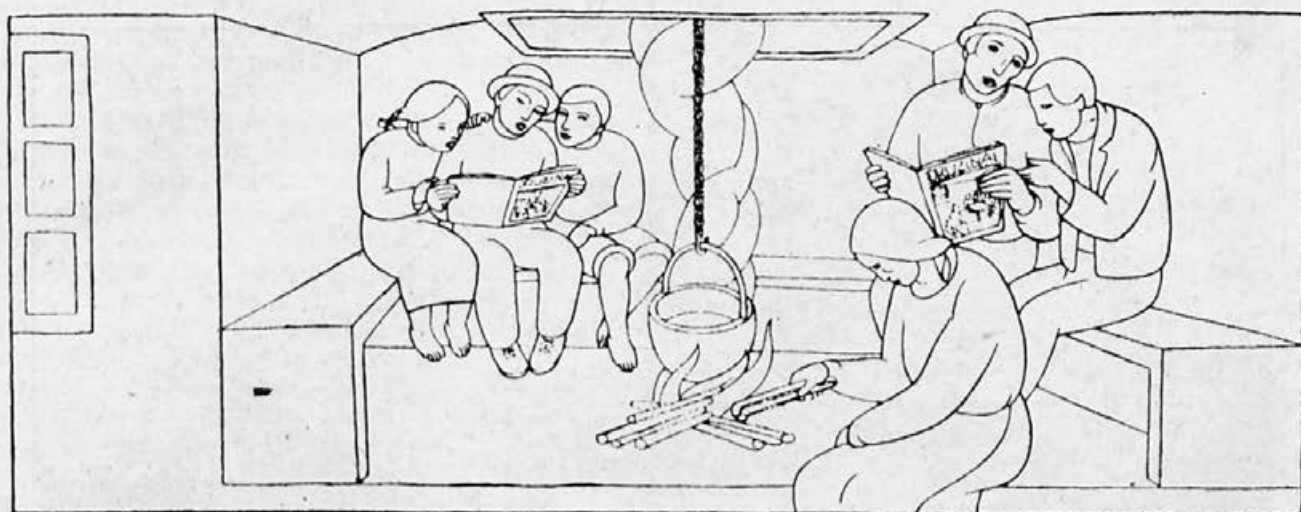
Tu šele, med svečanim obedom, je Peter natančneje zvedel, kako je javnost sprejela njegovo delo, bral kritike, ki so bile med njimi pisane od njegovih prejšnjih najljutejših nasprotnikov ogabno omledne in sladkobne, da mu je slabo prihajalo med branjem. Le pri dveh, treh se je ustavil. Prva je bila, ki ga je hvalila, pa tudi grajala kakor doslej vedno. Ozrl se je po navzočih in glej, tega kritika ni bilo med njimi. Prebral je drugo, prav nasprotno, ki mu je dajala nauke, da mu je srce poskakovalo, ko se je iz nje obličila vedno bolj snov za drugo delo. Pogledal je po navzočih in glej, tudi tega kritika ni bilo med njimi. Še tretjo je bral, ki je bila na videz zelo nepristranska in strokovnjaška, pa je bilo vse le pajčevinast plašč za najhujšo obsodbo. Peter je udaril z listom ob mizo in se tretjič ozrl po navzočih. Glej, ta kritik je bil med njimi in se je vendo najbolj klanjal in prilizoval ter hvalil na vse pretege.

Tedaj je Peter pričel piti, kar vlivati vase. Pomagali so mu vsi. Pričel so se napitnice, govori, sama hvala, sama slava. Petru se je nabiralo v ustih, da bi bil pljunil. Končno so ga pozvali, naj odgovori, naj kaj pove. Pripravili so beležke, svinčnike in vse to položili predse. Peter je vstal, pomišljal, pomišljal, ni pa našel primernege. Končno je prebledel, prsti so mu zlezli v pesti, udaril je po mizi in oči so mu zabliskale, ko je vrgel mednje:

»Vi — — vi — — vi — — — — — mačke!«

To je bila najhujša psovka, ki jo je znal Peter Križ.

Ko se je popoldne streznil in zbistril, je tiho odšel od doma in zavil k staremu dobremu prelatu v zavod, kjer je iztožil ves svoj gnjev...

ZANIMIVO IN POUČLJIVO

Prof. Rado Bednarik:

FRANCOZI BEŽE...

Zadnji boji v Trstu.

TRIKRAT so plapolali prapori zmagovitih francoskih vojska po naših deželah. Ko se je sklenil na Vrzdencu (Schönbrunn) pri Dunaju 14. oktobra l. 1809. tretji mir med Napoleonom in avstrijskim cesarjem, so Gorica, Trst in Istra postale del krajevine Ilirije in so tvorile v njej provinco Istro.

Napoleon je v nemškem in slovenskem jeziku izdal sledeči proglas:

Napoleon
zesar Franzosov, Kral Italije, varih
rajske svēse.

Smo sklenili inu sklenemo tako: Blashka krasia (beljaška kresija), krajnska deshēla, estrajska Istria, strane Reka inu Terst (= reška in tržaška stran), Primorje, en dejl Hrovashkiga inu vsa semla nam perpushēna na desnim kraju Save, Dalmazia inu njē otōki bodo sanaprej imenvane Ilirske Deshele.

V' nashimu shotoru Versdenz 14. dan kosaperska 1809.

Podpisan:
Napoleon.

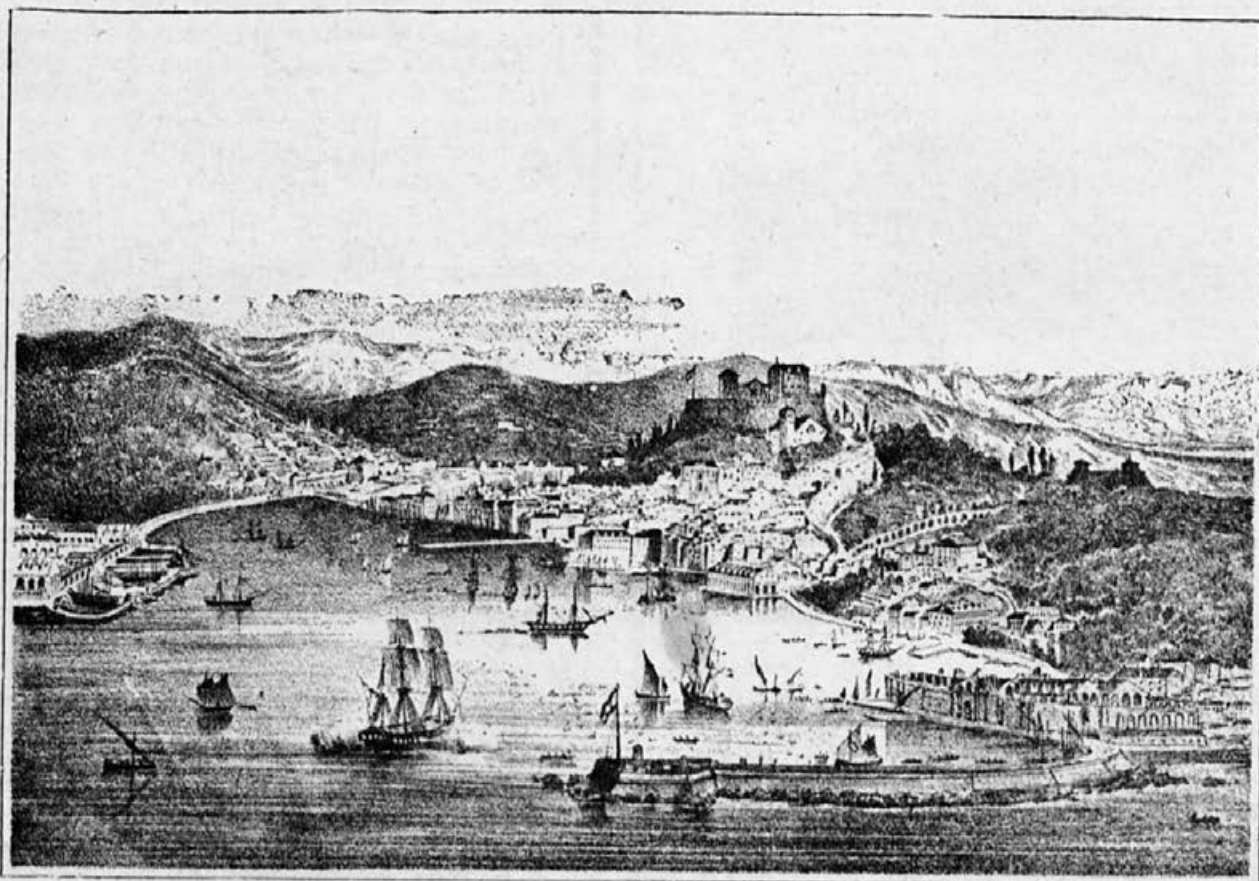
Toda življenje Ilirije je bilo kratko. Zvezda slave je gnala Napoleona in z njim tisoče slovenskih grenadirjev na zasnežene ruske planjave. Cesar ni zmoglo orožje, to je storila severna zima. Francoske armade so se strte in uničene valile v Nemčijo.

Tedaj je k protifrancoski zvezi pristopila

tudi ponižana Avstrija. Še preden se je v oktobru l. 1813. odločila Napoleonova usoda pri Lipskem, je avstrijski poveljnik Hiller pozival, naj se vsa ljudstva strnejo in nehajo »pod nesnanim nebam sa eno svojoglavno volo svojo kri prelivati«. Slovensko ljudstvo je kaj rado poslušalo take besede, saj so ga francoski davki in rekvizicije do golega obrale.

V avgustu l. 1813. so se francoske posadke umikale iz Štajerske in Kranjske. Francoski guverner Fouché, vojvoda Otrantski, pa stvar še ni vzel za resno. Še 21. avgusta je pisal iz Trsta v Ljubljano, naj mu poročajo o dogodkih. Pristavil je še v pismo: »Mesto Trst je sicer s številno in disciplinirano armado dobro krito in ni nobene nevarnosti v Iliriji razen omahljivosti in lahkovernosti nekaterih, ki vse pravljice o sovražni moči verjamejo. Doslej je samo 600 Avstrijcev na našem ozemlju.«

Kljub guvernerjevemu samozavestnemu pismu pa se je francoski general Garnier že umaknil iz Reke pred levim avstrijskim križlom. 27. avgusta je guverner ukazal ojačiti istrsko narodno gardo, a zaupal ji je malo, ker so Hrvati je trumoma uhajali k Avstrijcem. Da bi se Tržičani pomirili, je »Osservatore illirico« objavil o priliki Napoleonovih zmag v Šleziji v francoščini in italijanščini proglas, da se ni treba nič bati, ker bo prej Napoleon zopet na Dunaju kot pa Avstrijci v Trstu. Istrani da se dobro drže. Vendar se je tržaški francoski poveljnik že začel bati. Z morske strani so angleške križarke pod kontreadmiralom Freemantlom zabranile prevoz po vodi. Zato je mestno poveljstvo prepovedalo plovbo vsem ladjam, razen onim, ki dovažajo živila. Ribiški čolnj se smejo oddaljiti od obrežja le

Trst pred francosko dobo.

za streljaj iz topa, ob zahodu solnca pa morajo že biti v pristanu.

V Trstu obkoljeni Francozi so upali, da bodo pojačeni s kolonami, ki so se umikale od Reke in Postojne sem. Toda račune jim je zmedel avstrijski general Nugent, ki je že prodril do Materije. Od ondi je poslal pogumnega stotnika Lazariča, naj gre organizirati istrske črnovojnike. Res se mu je posrečilo zbrati precej ljudi, s katerimi je v noči od 3. do 4. septembra počakal na cesti Pulj-Rovinj 900 mož močno francosko kolono. 600 mož in 3 topove je ujel, ostale razpršil. Major Gawenda je pa Francoze porazil pri Lipici. Grof Nugent je istočasno imel vroče boje s Francozi, ki so se umikali od postojnske strani. Pri Podgradu jih je spravil v past in jih razpršil. Tako so se Avstrijci pomaknili na črto Herpelje-Bazovica. Od vse pričakovane pomoči se je prebilo v Trst le 200 konjenikov.

Zdaj šele se je francoski polkovnik Rabič jel pripravljati na obrambo. Obzidje in kaze mate na gradu je dal popraviti in zavarovati z vrečami polnimi peska. Vso posadko je spravil na grad. Tržačanom pa je zabičal, naj ostanejo v hišah.

10. septembra ob štirih in pol zjutraj je že

pridrlo na Borzni trg 150 avstrijskih pešcev in 30 huzarjev pod baronom Aspernom. Tržaški maire (župan) vitez De Maffei se je Avstrijcev ustrašil in jim povedal, da so vse francoske čete na gradu. En del Avstrijcev se je skušal približati grajskemu obzidju, a medtem je četa grajske posadke izvršila izpad. Na Borznem trgu je divjal ljut boj. Ko se je francoski častnik zgrudil s prestreljeno glavo, so se obleganci umaknili nazaj na grad. Napadalci so se skušali po drugi poti približati gradu, a ker so bili brez topov, so se morali umakniti iz mesta.

Zdaj je plašljivi De Maffei občutil jezo francoskega poveljnika. Ta je bil nanj razsrjen, ker je župan ob pogledu na četo Avstrijcev brž dal razobesiti avstrijske zastave. Te so morali zdaj sneti. Vsi moški od 18. do 60. leta se morajo prijaviti za stražno službo v mestu. Francozi so začeli utrjevati tudi stolp sv. Justa; spravili so vanj močno posadko s par topovi.

Štirinajst dni ni prišlo več do spopadov. Toda v zraku je vonjalo po smodniku. 26. septembra je poveljnik Rabič proglasil obsedno stanje nad Trstom. Ob desetih zvečer ne sme biti več noben meščan zunaj. Več kot tri ose

be skupaj se ne smejo na javnih prostorih ustavljati. Na znamenje »alarm« pa se morajo vsi zapreti v hiše.

29. septembra je general Nugent že tabo-
ril nad Sv. Ivanom na Razklani gori. Od tu je
avstrijski general zahteval, da mora maire
preskrbeti za avstrijsko vojsko 30.000 porcij
kruha. Župan je po dogovoru s francoskim
poveljnikom na to pristal, ker se je dovolil
uvoz živil po morju. Zdaj so Tržačani že mir-
ne duše gledali, kako se bo razvil boj med
obleganimi Francozi na gradu in avstrijskimi
silami.

13. oktobra je vdrlo v mesto 900 mož pe-
hote in 50 jezdecev. Od šestih zjutraj do enaj-
stih se je slišalo pokanje pušk po mestnih
ulicah. Francozi so odgovarjali s svojimi ba-
terijami z gradu in Sv. Justa. Proti večeru je
polkovnik Rabič poslal k Nugentu parlamen-
terja. Pogajanja so se razbila. Nasprotnika
sta se dogovorila le za 48-urno premirje.

Ko je premirje poteklo, so avstrijske čete
16. oktobra, ob istem času, ko so združeni za-
vezniki pri Lipskem premagali Napoleona,
udarile na tržaški grad. Napadalni vodi so
pod francoskim ognjem predirjali ulice Ribor-
go, di Donato, dell'Ospedale in della Cate-
drale ter so se prikopali prav pod obzidje pri
nekdanjem nunskem samostanu. Angleške ba-
terije so podpirale avstrijski napad s Škorklje.
S krogli iz topov so poškodovali precej hiš
v sedanjem starem mestu. Dobro znamenje
za napadalce je bilo, ko je dobro pogojen strel
prelomil drog francoske trobojnice, ki je vi-
hrala na gradu. Topovski ogenj je trajal do
treh popoldne. Še med bitko so Francozi raz-
postavili svoje topove pod gradom in pose-
kali pred stolnico starodavne lipe za barika-
de. 17. oktobra so padali le posamezni streli.
18. oktobra se je ogenj pojačil, ker so oble-
govalci spravili par možnarjev na hrib Far-
netto (griček za sedanjim gledališčem) in An-
gleži par havbic (lažjih topov) še bolj naprej
blizu sedanje ulice Molino al vento. Hud nali-
v je ob mraku prekinil boj. Tedaj je spet prišel
francoski odposlanec z belo zastavo. Toda
stavil je nesprejemljive pogoje: pa menda sa-
mo zato, da so med pogajanjmi založili posad-
ko na gradu z živem. Zato je general Nu-
gent blokado poostiril in prepovedal prebiva-
cem iz hiš tik pod gradom hoditi ven. 21. ok-
tobra so oblegovalci še bolj sklenili obroč
okoli gradu. Francozi so vnovič razvili belo
zastavo, a do pogajanj sploh ni prišlo. Nas-
lednji dan ob njih in en četrt so se zopet za-
čele usipati krogle na grad. Francozi so se mo-
rali umakniti iz stolpa pri stolnici, odkoder so
Avstrijcem prizadeli precej izgub. Odločilno
za predajo posadke je pa bilo, ko so se An-
gleži, Sicilijanci in Avstrijci izkrcali pri Mi-

Ploščad in vznožje stolpa
pri Sv. Justu.

ljah. Francozi so se namreč utrdili v močnih
okopih na južni strani gradu. Te okope sta po-
hudi kanonadi naskočila angleški kapitan
Rowley in stotnik Sznesnitzky. Vrgli so v
ostri borbi Francoze iz okopov, ujeli 148 mož
in tako stisnili posadko na gradu od vseh
strani.

Kljub temu pa je polkovnik Rabič predlo-
žil pogoje za predajo šele 26. oktobra. An-
gleški kontreadmiral Freemantle je bil raz-
jarjen, da že skoraj premagana posadka za-
hteva tako častne pogoje, in je predlagal, naj
se Francozi vdajo na milost in nemilost, če ne
pa naj se nadaljuje borba na življenje in smrt.
Temu se je pa protivil nadvojvoda Maks, ker
se je bal, da bi mesto preveč trpelo. Tako je
prišlo, da so 25. oktobra 1813. francoski pol-
kovnik Rabič, avstrijski generalmajor Nu-
gent in angleški kontreadmiral Freemantle
podpisali pogoje za vdajo: 1. Dne 8. novembra
ob desetih se tržaška trdnjava preda. 2. Čete
zapuste grad in položijo orožje na meji trža-
škega mesta. Častniki obdrže meče. Avstrij-
ske čete sprejmo posadko do italijanske me-
je. 3. Pusti se le toliko voz, kolikor je potreb-
no za prtljago častnikov. 4. Premagani posad-
ki se da živeti proti plačilu. 5. Do 31. oktobra

je treba narediti seznam vsega blaga, kar ga je na gradu. Francoski poveljnik je v svojih pogojih prosil, naj se Francozom prijazni meščani ne kaznujejo. Nugent je to točko odločno črtal, češ, da bodo o tem odločali zmagovalci.

1. novembra je že bila v stolnici sv. Justa zahvalna sv. maša. Cerkev je bila še močno poškodovana. 25 bomb je prebilo streho. V zadnjih treh dneh 11-dnevnega obstreljevanja (celotno obleganje je trajalo okrog 33 dni) je padlo na grad do 5000 streliv. Francozi so zadnje dneve komaj vzdržali v kazematah pod zemljo.

8. novembra zjutraj je francoska posadka med močnim ropotanjem bobnov zapuščala grad in Trst. Spredaj je jahal major Lazarič z dvema podčastnikoma. S težavo so branili odhajajoče Francoze, da jih ni začelo ljudstvo obmetavati. Šli so po novi cesti proti Opčinam. Na mestni meji je zadnjih 700 mož francoske armade, ki se je umikala z naših tal, položilo orožje. Na gradu sta pa zavihrali avstrijska črnorumeni in angleška zastava.

Dva dni za tem je bil ves Trst v zelenju in zastavah, ker je prispel avstrijski guverner. Francozov pa po letu 1813. ni bilo več v naše kraje.

Mons. L. Kumar:

IZ ZLATOMAŠNIKOVH SPOMINOV.

ROJEN sem bil v Kojskem pri Florinovih, moj oče je bil kovač, otrok nas je bilo osem, od katerih sem bil najstarejši. Oče mi je vedno obljuboval, da me popelje v šolo. Eno leto me je učil domači kaplan. Ko mi je bilo 8 let, me je oče prijel za roko in me je peljal v Gorico v I. razred normalke. V razredu smo bili sami Slovenci, poučevali so slovensko in nemško; učni jezik pa je bil slovenski.

Leta 1866. smo bili v šoli, pa je prišel v šolo, okoli kresa je bilo, učitelj in nam je rekel: »Ne bo več šole, greste domov, bo vojna!« V Kojskem smo slišali pokati puške in videli goreti most v Versi. Skozi vas so že marširale čete proti Benečiji. Vojakom je bilo strogo prepovedano delati škodo na polju; eden izmed njih se je spozabil, je ukradel par češpelj in moral je iti skozi palice; ko je moja stara mati to zvedela, je bridko jokala. Iz Kojskega jih je šlo v vojsko okoli dvajset; med njimi je bil tudi Karel Vendramin, sedmošolec, ki je pozneje postal polkovnik. Umrl je okoli l. 1900.

Leta 1868. sem vstopil na gimnazijo. Vse

je bilo nemško, imeli pa smo dve uri slovenščine na teden. Slovenščina je na gimnazijo prišla takole: stolni vikar Matevž Pirc je začel l. 1860. učiti slovenščino kot zasebni, prostovoljni predmet, za kar je dobil od ravnatelja dovoljenje. Brž za njim je učil slovenščino veroučitelj Andrej Marušič. Za mojih časov je bila slovenščina že obvezen predmet. Verouk se je delil v slovenščini celo nižjo gimnazijo. V tretji šoli nas je učil prof. Orešec, šolnik znan celim trem rodovom gimnazijcev, v četrti pa Franc Levec, strog mož, veri nič prijazen; še mi je v spominu, kako me je zafrknil ob šolski nalogi: »Zakaj ste napisali »franciškani« z veliko začetnico, mar zato ker so ti možje tako debeli?« — V drugi šoli sem vstopil v malo semenišče. V razredu smo bili Slovenci, Italijani in Nemci. Živelimo kot bratje, radi narodnosti se nisimo špikali; mednarodni jezik je bil furlanski. V semenišču smo pisali leposlovni list »Lipa«. Vsi smo bili zavedni Slovenci. V šoli se je že začela kazati liberalna smer: spominjam se, da nam je nemški profesor Wiedmann pravil, da so nauki Tomaža Akvinskega popolnoma zgrešeni in da ima Kant prav. Drugi, dr. Schenk, je v sedmi šoli očitno tajil Kristusovo božanstvo. V osmi šoli je bil moj prefekt Anton Mahnič, ki je zasebno študiral za doktorja bogoslovja. Bil je tih človek, zelo strog s seboj, vstajal je že ob 4., hodil spat opolnoči, priden ko čebelica. Kjer je odkril posebne talente, jih je zbiral krog sebe; v teh krogih »filozofov« so bili dr. Jožef Pavlica, poznejši bogoslovni profesor, dr. Karel Strekelj, vseuč. profesor, dr. Jožef Jurič, silno nadarjen mož iz Medane doma, ki je tik pred koncem bogoslovnih študij v Rimu, umrl na malariji l. 1896. v Gorici.

Ko sem bil v peti šoli, l. 1873., sta dr. Žigon, veleposestnik v Kojskem, in odvetnik dr. Lavrič navdušila ljudi, da so ustanovili »Slovensko čitalnico« v Kojskem. Bil sem pri prvi »besedi«, ljudi veliko iz celih Brd; po besedi so bili govori. Spominjam se, da je na dvorišču govoril tudi Matevž L., nadarjen jurist, iz Štandreža doma, ki je bil prepotoval Avstrijo, Rusijo, Nemčijo. V svojem govoru je krepko napadel duhovnike: »Ti farji nam branijo delati za narod.« Pet let pozneje je bil posvečen za duhovnika ter je izvrstno delal za koroške Slovence. Človek obrača, Bog obrne!

Po maturi sem l. 1876. vstopil v goriško bogoslovje. Takrat nas je bilo po 40—50 bogoslovcev; to je drugače ko danes! Leta 1877., ko je sedanji nadškof F. B. Sedej pel novo mašo, je bilo 10 novomašnikov za goriško nadškofijo. V prvem tečaju nam je predaval stari zakon Štefan Kocjančič, velik učenjak

a sila suhoparen predavatelj; pri njem smo marsikatero uro prespali. Novi zakon je predaval mons. Jožef Gabrijelčič, v klasičnem jeziku in zelo globoko. V bogoslovju so se začele kazati prve politične smeri: Hrvati so se navduševali za Starčevića in hrvatsko državno pravo, Slovenci pa smo že čutili, da se liberalizem vrinja med naše ljudi; takrat je v Gorici izhajal tednik »Glas«. Leta 1880. se je vrnil z Dunaja mladi doktor Anton Gregorčič in se je brž spustil v javno delo. Z njim se je začelo krepkeje razvijati slovensko življenje v mestu in deželi.

V bogoslovju je bilo veselo življenje; jaz sem rad igral keglje in slovel za izvrstnega izbijavca. Dne 1. julija 1879. sem z eno kroglo podrl vseh devet kegljev; tovariši so po stari navadi vdolbli moje ime v zid. Mlada leta!

Posvečen sem bil dne 20. septembra 1879., novo mašo sem pel dan potem v Kojskem. Na novi maši nas je bilo 17 duhovnikov, vsi so že umrli. Potem me je poslal nadškof Gollmayr za kaplana v Kanal, kjer sem ostal 19 mesecev. Ljudje so bili izvrstni, so radi hodili v cerkev, tudi uradniki. Družabno življenje je bilo vse slovensko, vsi uradniki so bili zavedni Slovenci, razen davkarja in sodnega adjunkta, ki sta bila Nemca, pa sta oba znala slovensko. Leta 1882. sem šel v Štjak za kaplana; dve leti sem tudi poučeval v šoli, ker je učitelj zbolel. Šola je bila popolnoma slovenska. V Štjaku sem ostal pet let, nato sem šel za kaplana v Biljano, kjer sem dobil za župnika Alojzija Fabianija iz Kobdilja doma. Bil je dober, milosrčen mož; mož je bil vzgojen še v jožefinski dobi; v hiši smo občevali nemško, čeravno je bil zaveden Slovenec. V Biljani sem spet bil za učitelja in šolskega voditelja, in sicer v letih 1887—89. Tam je živahno delovalo politično društvo »Slovenski jezik«, ki ga je ustanovil Andrej Žnidaršič, vikar v Gradnem, razborit mož. »Slovenski jezik« se je pečal posebno z gospodarskimi in šolskimi vprašanji; izposloval je, da je vlada dala podporo za zgradbo cest, n. pr. ceste pod Dobrovim na Reko, ceste čez Drnovk na Vrhovlje itd. Takrat je v Biljani župan val Jožef Kožlin, brihten in zaveden mož; vse uradovanje je sevé bilo slovensko.

Prav nerad sem zapustil rajsko Brda in odšel za kurata v gorske gozdove na Lokve (l. 1889.), kjer sem se pa brž privadil in vzljubil ljudi. Vseh šest let sem bil tudi za učitelja. Moški so čez zimo hodili v tuje dežele tesat in se vračali po veliki noči domov. Plačali so dolgove v trgovini, kakšen je kaj shranil. Srca so bili kaj dobrega. Na Lokvah sem se zidal cerkveni stolp, nakupil orgle in obil hišo in cerkev z žaganicami, ker je mrzla burja prodirala itd. Za časa mojega bivanja na Lo-

kvah se je tam versko življenje z božjo pomočjo dvignilo.

V juniju 1895. sem šel za župnika v staro slavno briško prestolico Biljano. Brici smo ljudstvo posebne vrste. Živahnega temperamenta smo, solnčne narave, zato pa bolj gibčni in včasih bolj lahke misli kot pa počasni in trdni gorjan ali pa premišljeni Kraševci. Brici zelo ljubi domače gričke in brajde. Zato sem prišel v Biljano — sicer po težkem slovesu od ljubih ljudi na Lokvah — kakor v domačo družino. Tu so mi potekla najlepša in najzrelejša leta življenja.

Že leto dni po prihodu smo ustanovili v Biljani Bralno in pevsko društvo »Lipa«, ki je imelo dober pevski zbor in čitalnico v hiši posestnika Antona Prinčiča. Par let je šlo društvo po pravi poti, potem pa so strasti, ki jih je razvnela Gabrščkova »Soča«, začele društvo razdirati.

Gospodarske razmere v Brdih ob zatonu stoletja niso bile dobre. Kmetje so se zadolževali, in sicer posebno pri bogataših v Krmini, ki so ljudem računali oderuške obresti. Zadolženi kmetič je znosil svojim upnikom marsikatero cajno grozdja in kostanja v Krmini. Ravno sem premišljal, kako bi mogli zadolženim kmetom pomagati, ko sta se oglasila pri meni gg. kaplana Dermastija in Koršič. Nagovarjala sta me, naj ustanovimo domačo posojilnico, tako da bomo iztrgali kmete od ruha iz kremljev. Z menoj sta potegnili še medanski kurat Ivan Kurinčič in nadučitelj Ferdinand Simčič in vsi trije smo pripravili ustanovitev »Posojilnice za občini Biljano in Medano«, ki se je izvršila l. 1898. Spočetka je šlo šibko, denarja je bilo malo. Ko pa je prišla jesen, smo že lahko začeli dajati posojila za nakup češpelj, ki jih Brici penčajo ali posgačajo. Kmalu so vloge zrastle in posojilnica je začelo zadolžene kmete »odkupovati« od oderuhov; marsikako posestvo je posojilnica rešila. Posojilnica je tudi posojala za doto, da so se mlade družine mogle pošteno ustaliti. Pri posojilnici sem bil predsednik skozi 18 let. Zanimivo je, da so po vojni v komunistični zmedi nekateri člani hoteli, naj se rezervni zalog razdeli — česar pa pametni zadružniki niso dopustili. Tudi znamenje čudnih časov!

Strankarski boji so bili kaj živahni. Za padna Brda so v deželni in državni zbor volila z Gradiško. Furlane je takrat vodil dr. Faidutti, zelo sposoben in za ljudski blagor vnet mož, ki je sedaj papežev internuncij (odposlanec) pri litavski republiki. Brici so po večini volili njega, ker se je tudi zavzemal za gospodarske koristi Brd.

Leta 1909. smo v Biljani ustanovili orlovski odsek. Še zdaj jih imam pred očmi, 30 briških fantov, kako so strumno korakali na

tabore. V mladino je prišel boljši duh. Duhovniki smo se zavedali, da je mladini treba vzgojiti dobrih voditeljev. Zato smo brihtne dečke skušali izšolati. To je bilo trkanja, poti in prošnja, da sem spravil 12 dečkov v šole! Pa še zdaj sem zadovoljen, ko srečam kakega doktorja, ki sem ga bil pred leti za roko peljal v zavod.

Predvojna leta so bila zlata. Dobre letine so si sledile. Potem je prišel 30. maj 1915., ko smo izpraznili vas Biljano. S 40 družinami sem odšel v begunstvo. Pustiti dom in bežati — to ni nikomur lahko, pa naj gre kamorkoli.

Spomladi 1919. smo se vrnili. Treba je bilo potrpljenja in trdega dela, da se je škoda, ki je tekom vojne nastala, popravila. Vsa čast briški pridnosti in vztrajnosti! —

Dolgo življenje, iz tisoč majhnih del, bridkosti in veselja spleteno! Pa pride zlata maša in rečem: Čast Bogu!

St. Stanič:

PREŠERNOV BRAT.

BILO je leta 1868.

Veliki pesnik Prešeren je bil pozabljen in brez veljave. Pa se je vzdignila tiste dni mala dunajska četa — Levstik, Jurčič, Stritar — ter potom celovškega »Glasnika« ubila tedanje pesniško prvenstvo Koseškega ter vnovič povzdignila in uveljavila prvenstvo našega nesmrtnega pesnika Prešerna.

Bog ve, če se je ta mala četa zavedala, da je prav v bližini celovškega »Glasnika« — v Ovčji vasi pod Višarjami — tiste dni umiral Juri Prešeren, pesnikov rodni brat.

Najbrž tega niso vedeli, kakor ne vemo mi, da nam je svetovna vojna zapustila v varstvo grob tega pesnikovega brata.

Tam gori na starih zgodovinskih tleh — v Kanalski dolini leži v tih stranski gorski kotlinici tik krasne doline Zajezerom lepa in mirna Ovčja vas. V ozadju štrle sivi velikani Montaž in Viš, ob strani Sv. Višarje. Rekel sem, da so to zgodovinska tla. Tu skozi je vodila v Italijo stara rimska cesta, tu skozi je v prejšnjih stoletjih pel bič koroških »furmanov«, ki so s parizarji vozili »od Beljaka do Milana«, kakor pravi pesem.

Kakor pričajo farni patroni, so cerkve te doline oglejskega izvora in so šele pozneje prišle pod bamberške škofe, ki so naseljevali tukaj svoje Nemce, tako da je danes ta dolina jezikovno zelo pestra.

Ljudstvo se bavi s planšarstvom, poljedelstvom in gozdarstvom. Gospodarsko so precejšnjega pomena rudniki v Rablju, kjer kopljejo svinco in galma; dalje železna in

lesna industrija v Trbižu. Žveplene toplice v Lužnicah privabijo mnogo tujcev, še več pa božja pot na Sv. Višarje, katera je, rekel bi — duhovno središče cele Kanalske doline.

In tukaj v tej dolini, vprav v njenem najskritejšem kotu, v Ovčji vasi, je pasel duše skozi celih trideset let fajmošter Juri Prešeren.

Ribičeva hiša v Vrbi je poslala za France tom še dva njegova mlajša brata v ljubljanske šole, in sicer Jožefa Prešerna, rojenega l. 1803. in našega Jurija Prešerna, rojenega leta 1805. Prva leta so stanovali vsi trije bratje skupaj na Mestnem trgu. Tu je tudi umrl srednji brat Jožef za vodenico, kot prvošolec leta 1818.

Leta 1821., ko je pesnik France dovršil ljubljanske šole in se napotil proti Dunaju, je bil Juri najbrž šele tretješolec. Ko se je pa vrnil mladi France pod jesen leta 1828. kot mlad doktor v Ljubljano, je naš Juri že dovršil licej in se vpisal v celovško bogoslovje, kjer je imel vsa štiri leta Antona Martina Slomška za duhovnega voditelja. Ko je prišel leta 1832. meseca januarja tudi pesnik France v Celovec, je Juri živel v bližini in duhovnem žaru dveh genijev.

mašnik in Franc kot odvetnik, zapustila Celovec.

O njunih poznejših stikih ne vemo nič gotovega.

Juri Prešeren je skozi pet let kaplanoval po raznih koroških župnijah in bil leta 1837. nastavljen za župnika v Ovčji vasi, kjer je župnikoval v tihoti in miru skozi trideset let do svoje upokojitve in smrti v letu 1868.

Da je bil po Slomšku in bratu za svoje ljudstvo zavzet in zaveden, nam priča njegov grobni napis, ki je najstarejši in še skozi celo naslednje petdesetletje edini slovenski na pokopališču.

Prijatelj, če te pot zanese skozi Ovčjo vas na Montaž ali na Viš, ne pozabi tudi na samotno pokopališče in prijazno cerkvico v Ovčji vasi. Postoj pred cerkvenimi vrati presv. Trojice, ozri se na desno in zagledal boš marmornato ploščo ter bral:

Tukaj počivajo

častitljivi

gospod fajmošter

JURI PREŠERN,

ki so službo fajmoštra

30 let opravljali.

Rojeni 24. marca 1805.

umerli 7. oktobra 1868.

* * *

Blagor jim, kateri v

Gospodu zaspe.

V slavi nebeški se

tam prebude!

OB ZATONU RUSKEGA CARIZMA.

Rasputin postavlja ministre.

KO se je Rasputin vrnil s potovanja po Palestini, ga je carska družina navdušeno sprejela. Njegov vpliv na dvoru je tako narastel, da je car iskal za vsako važno politično zadevo nasvetov pri svojem »najboljšem prijatelju in božjem odposlancu«. Prišlo je do tega, da nihče ni mogel postati minister, če ni preje položil pri Rasputinu »izpita« z dobrim uspehom. Le Sazonov, zunanji minister, se je držal več let, kljub temu, da ga je Rasputin sovražil; toda to je bila izjema.

Rasputin je politike, ki so se potegovali za ministrski sedež, na poseben način preskušal. Nič ni preiskaval, kot je navada, kakšna je njegova politična preteklost, h kateri stranki je pripadal, kakšne sposobnosti je dosedaj pokazal. Za Rasputina je bilo dovolj, da je moža videl; če mu je bil všeč, ga je priporočil, če ne, ga je obsodil. Če je bilo treba n. pr. imenovati novega vrhovnega ravnatelja policije, se je kandidat za to mesto moral predstaviti Rasputinu. Ta ga je več minut pozorno gledal v oči — in izpit je bil končan. Rasputin je po tem carju povedal ali sporočil: »Tega vzemi za ministra!« ali pa: »Ta mož je nesposoben!« In tako se je zgodilo.

V političnem življenju Rusije se je z Rasputinom pojavila nova mogočna sila. Dotedaj so v državnem življenju delovale štiri moči: dvor, visoko uradništvo, armada in komaj nastopajoče in vedno dušene stranke s časopisjem. Zdaj je nastopil peti samostojni činitelj: Rasputin. Vsa najbolj prefrigana in bistroumna kovarstva in zanke najvišje politične umetnije so se razbijale in trgale ob tem mužu, ki je svoje za vso državo važne odločitve stvarjal čuvstveno, ne po taktičnih in diplomatskih proračunih, ampak po trenutnem razpoloženju.

Tako je Rasputin dosegel, da je bil Boris Stürmer imenovan za ministrskega predsednika. »Ta starec,« je dejal Rasputin, ko so mu predložili Stürmerjevo ime, »že dolgo časa želi postati minister! Že takrat, ko je stanoval v Angleškem drevoredu, je prišel z ženo k meni in me je prosil, naj ga napravim za ministra. No lepo, saj je prav dober človek in bo to reč že znal!«

Nato se je Rasputin sestal v sprejemnici neke igralke z Borisom Stürmerjem, mu »preskušal dušo« in ga potem — ker je bil z izpitom zadovoljen — priporočil carju za ministrskega predsednika. Kratko zatem ga je car res imenoval.

Za časa Stürmerjeve vlade je bil Rasputinov politični vpliv na višku. Novi ministrski predsednik je Rasputina pokorno in slepo služal. Vsaj enkrat na teden je Stürmer skrivoma obiskal starca, da prejme njegova navodila. Ti sestanki so se vršili v temnih nočeh v Petropavlovski trdnjavi, kamor ju je vabila lepa hči trdnjavskega poveljnika Lidija Nikitina, goreča učenka Rasputinova. V beli dekliški sobi v notrini trdnjave sta se vso noč do svitanja posvetovala ministrski predsednik ter Rasputin in predelala ter določila vse važne zakone, odredbe in imenovanja.

Rasputin je Stürmerja dolgo časa trdno držal v sedlu in se zanj pri carju odločno zavzemal. Ko je nekoč car izrazil, da ni s Stürmerjem nič kaj zadovoljen, je Rasputin, brž ko je za to izvedel, carju brzojavil: »Ne dotikaj se mi starega!« Z isto strogostjo pa je nahrulil tudi svoje varovance, če so jo zavozili. Ko se je Stürmer nekoč drznil, da je odlašal izpolniti neko željo carice, ga je starec oštel kot pobalina: »Ti se moraš ravnati po volji »mamice«, sicer te takoj pustim in potem je s tabo pri kraju! Torej ravnaj se po tem!« K svojemu tajniku, ki je pritekel v sobo, je Rasputin zaničljivo dejal, kažoč na poteftane ministrskega predsednika: »Ni hotel služati, toda jaz mu zlomim vrat, če ne bo pokoren!«

Zelo značilen je tudi pripetljaj, ki se je zgodil, ko je Rasputin šel na pot, da »preskuša dušo« guvernerju Hvostovu. Bilo je tik pred umorom ministrskega predsednika Stolipina, ko se je »stranka pravih ruskih ljudi«, ki je s silo branila carsko samovladje in se upirala vsaki demokratski preosnovi, trudila, da postane Aleksander N. Hvostov, mogočni guverner v Nižnjem Novgorodu, notranji minister. Pri velikem dvornem lovu so pristaši te stranke carja pregovarjali, naj to stori. Car se je začel resno pečati s to mislijo in je prosil Rasputina, naj mu dobi točne podatke o Hvostovu. Starec se je koj napotil v Nižnji Novgorod in je lepega dne vstopil v pisarnico guvernerja, ki ni nič slutil, za kaj gre.

»Tukaj sem!« je priprosto rekel Rasputin. »Očka me je poslal sem, da preskusim tvojo dušo, zakaj mi mislimo na to, da te morda napravimo za notranjega ministra!«

Vsemogočni gospodar Nižnjega Novgoroda debeli Hvostov je pri besedah tega kmeta, ki je stal pred njim v grobih okovankah in nemarnem kožuhu, izbruhnil v grmeč smeh. Ni za hip ni mislil, da kmet resno govori, in je smatral vse skup za debelo šalo. Grigorij Jefimovič se je zelo užalil, se molče obrnil, zgrabil svojo gorjačo in zapustil guvernerjev dvor. Popoldne pa, preden je odpotoval, se je

spet prikazal, odprl le za hip vrata in prav zlobno in grozeče zavpil v sobo:

»Tebi sem jih pošteno dal! Brzjavno sem o tebi poročal v Carskoje selo!«

Guverner se je najprej od srca zasmel, potem pa ga je prišla tiha skrb. Ukazal je, naj mu s pošte prinese prepis brzjavk, ki jih je Rasputin odposlal. Kako mu je bilo pri srcu, ko je bral brzjavko:

»Ana Virubova, Carskoje selo, reci mamici, nad Hvostovim biva milost božja, zazdaj pa mu nekaj še manjka.«

Guverner se spokori in lepo poje.

Debelušni obraz guvernerjev je porumenel in njegove okrogle oči so se od prepadenja kar obračale; kar mu je ta kmet povedal, je torej bilo res! Postal bi bil lahko minister ruskega carstva! Par dni zatem je Hvostov pritekel s šopom spisov na carski dvor in je »radi nujnih upravnih zadev« prosil za sprejem pri carju. Bil je sprejet, toda brž je opazil, da mu car ni prav nič milosten. Komaj je svojo ničasto zadevo predložil, ga je car odpustil.

Odzdaj se je Hvostov jel na vse moči truditi, da se snide z Rasputinom in ga obsuje z dvorljivostjo in ponižnimi besedami. Toda čakati je moral par let, da je prišla taka prilika, zakaj pot do užaljenega starca je bila zanj zaprta. Do sestanka pa je prišlo takole:

Nekega večera je Hvostov, oblečen v sijajno uniformo carskega komornika, kramljal s prijatelji v vili Rode, razkošnem gostišču, kamor je Rasputin hodil se zabavat, pit in plesat. V pozni uri je prihrumel Rasputin v dvorano. Poslušal je petje ciganskega zbora, pa ni bil zadovoljen, basi so se mu zdeli prešibki. Obrnil se je k Hvostovu in mu zaklical:

»Pojdi, brat, pomagaj jim peti! Ti si debel in moreš dovolj glasno kričati!«

Hvostov si ni dal dvakrat reči, ampak je kar skočil v polni uniformi na oder in z grmečim basom začel peti. Rasputin je bil očaran, mu navdušeno ploskal in rekel: »Hvostov, ta je tič! Ta je pravi možak!«

Pa dni nato je car nenadoma imenoval Hvostova za ministra notranjih zadev. Poslanec Puriškovič je ob tej priliki skoval rečenico, da morajo pod sedanjim režimom ministri polagati izpite iz ciganskega petja mesto iz državoslovja.

Hvostov pa se na svojem mestu ni dolgo obdržal. Rasputin se je seznanil s podpredsednikom dume poslancem Protopopovom in ga zelo vzljubil. Protopopov je bil takrat že zelo bolan na progresivni paralizi, težko ozdravljivi možganski bolezni, ki navadno konča z

blaznostjo. Ta bolezen je povzročila, da je Protopopov bil neke dobe sijajno razpoložen, kresal dovtipe, duhovičil, očaroval vso svojo okolico s presenetljivimi domisleki. Potem pa so prišli nadenj temačni dnevi, ko je padel v popolno brezdelje in izčrpanost. Rasputin ga je videl le v svetlih urah in je, čim mu debeli Hvostov ni več ugajal, sklenil, da mora bistri in prikupljivi Protopopov sprejeti notranje ministrstvo.

Zadeva pa ni bila lahka. Zakaj Protopopov je bil vodja levičarske stranke, ki je zahtevala, naj vlada da ljudstvu več pravic in naj se Rusija demokratizira. Car se je trdo upiral, izročiti takemu politiku vodstvo skoro najvažnejšega ministrstva. Toda Rasputin ni odnehal, ampak je osebno šel v Carskoje selo in carja pregovoril, da je izpolnil njegovo voljo. Zmagoslavno se je drugi dan vrnil v Petrograd in kar je tedaj govoril v salonu gospe Golovino, žarko označuje razmerje med »svetim starcem« in carsko dvojico.

»Spet sem vse pahnul na pravo mesto!« je zaklical Rasputin in se muzal, ko se je z vso težo vrgel v naslonjač. »Treba je bilo, da sem le sam šel tja! Prvi človek, na katerega sem v gradu zadel, je bila Anja (Virubova). Zнала je le javskati, to je bilo vse, kar je znala. »Ne gre,« je zaklicala, »on noče, le ti moreš pomagati, Grigorij Jefimovič!«

No, pa sem kar šel noter. Takoj sem videl, da je »mama« jezna in utrmljena, mejtem ko je »očka« žvižgaje hodil po sobi gori in doli. Potem ko sem oba malce nahlulil, sta brž prišla k pameti! Treba je bilo le zagroziti, da se povrnem v Sibirijo in prepustim njudva in sina nesreči, in že sta mi v vsem popustila. »Kdor Bogu hrbet obrača,« sem rekel, »gleda hudiču v obraz.« Nekdo jima je natvezel, to in to je slabo; kaj pa vsi ti o tem razumejo? Prav nič! Če bi le mene hoteli poslušati! Jaz vem, da je Protopopov dober človek in da veruje v Boga! Le to je važno!«

Svojemu tajniku je Rasputin dejal tisti večer: »Motili smo se v debelem Hvostovu, on je tudi bedak, čeravno je od prave stranke! Pravim ti: vsi, ki držijo z desnico, so tepci! Zato smo se zdaj odločili za levo in imenovati Protopopova za ministra!«

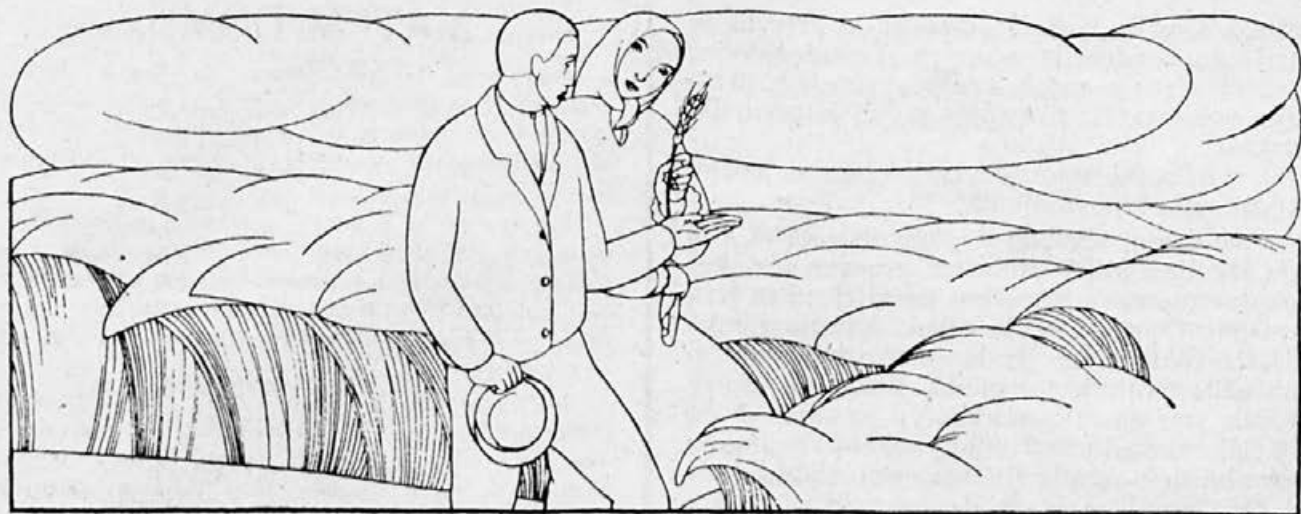
Potem je ponosno pokazal na svojo veliko, okorno kmečko roko, jo krepko stresel in zaklical:

»Med temi prsti držim rusko državo!«

To je bilo res, Rasputin ni prav nič pretiraval.

Med godbo ciganskih zborov in plesom Rasputinovih učenk je carska Rusija drčala v prepad.

(Dalje prihodnjič.)

V NEDELJO POPOLDNE

P. M. Lekeux — F. T.:

MARJETICA.

Novo polje.

V avgustu leta 1914. so Nemci prvič na padli naše rodno mesto Lüttich. Dvorana, kjer so zborovali člani flamske »Dobrodelnosti«, je bila izpremenjena v bolnišnico. Istega leta je Marjetica — kot bi služila — obiskovala tečaj za bolniške strežnice in poleg vseh drugih naporov prevzela še službo bolniške sestre. Prečula je ob ranjenih po več noči zaporedoma in prihajala domov le za par minut, da je potolažila starše, ki so bili v velikih skrbeh: dva izmed sinov sva bila poklicana na bojišče, tretji je čakal dan na dan poziva.

Petega avgusta sem šel iz samostana domov, da pozdravim starše, preden odidem na bojno polje. Marjetice nisem dobil doma.

»Po cele dneve tiči pri teh zamazanih Flamcih,« tako so mi pripovedovali. »in zadnje tedne streže še ranjencem.« Naslednjega dne sem jo videl par minut: bilo je to zadnje srečanje na tem svetu. Dan se je šele delal, zarja je ravnokar rdela na obzorju, ko sem stopil v avto, da bi se odpeljal. Takrat je pritekla iz frančiškanske cerkve. Bila je blede, črnoobrobljene oči so kazale utrujenost, toda takoj ob prvem pogledu je veselo pohitela k meni. Sklonil sem se k njej in jo poljubil.

»Veš,« je šepetala, »zgodilo se je: darovala sem se, moli zame!«

»Prav, dušica! Z Bogom, tudi ti se me spominjaj v molitvi!«

Dolgo, nepremično, s solznim očesom me

je zrla in nenadno vzkliknila: »Ti se boš vrnil iz vojne, ali veš?«

Te besede je izgovorila s takim odločnim poudarkom, kot bi prerokovala. Ona, mlada učiteljica, se je Bogu darovala za nas, da bi ušli smrti mi in mesto nas umrla — ona.

* * *

Ko so minuli prvi razburljivi vojni dnevi, je Marjetica začela zopet z »Dobrodelnostjo«. Obiskovala je delavske družine in vedno bolj občutila, da zadeva njen napor na težke, ne premagljive ovire.

Nekega večera se je vračala iz delavskih stanovanj domov. Do smrti utrujena je hodila po cesti. Pred vrati so sedeli na pragih ljudje in jo srepo, tuje in mrzlo zbadali z očmi. Težko ji je postalo ob misli, da njeno delo ni doseglo zaželenih uspehov: pretrdi in prekamniti so bili značaji teh flamskih upornežev.

Volja je zmagala v njej. Ko je naletela ob cesti na gručo ljudi, ki so govorili flamski, se je ustavila in vprašala:

»Ali ste vi vpisani v »Dobrodelnost«?

Začudeno so jo gledali in nihče ji ni odgovoril.

»Saj poznate »Dobrodelnost« pri frančiškanih, ali ne?«

Neki delavec, umazan, s pipo v ustih, rokami v žepih, se je zaničljivo obrnil k sosedu: »Dobrodelnost, kakšen zlodej pa je to?« Drugi se je zarežal. Žena, ki je poslušala, je rezko pripomnila: »Pri frančiškanarjih bo!«

»Da, pri patrih,« je povzela Marjetica. »Tam se zbirajo vsako nedeljo popoldne Flamci. Pridite še vi! Ob dveh popoldne. Čakala vas bom!«

Tako je postajala in nagovarjala gručo za

gručo. Kjer je našla Flamce, se je ustavila in prijazno pozdravila: »Goden Avond« (dober večer). Nato je začela s prigovarjanjem, prošnjo, vabilom. Če ni uspela prvič, je ponovila trikrat.

... In prihodnjo nedeljo ni bilo skoro nikogar izmed povabljenih.

Vendar ni izgubila poguma. Saj ga ni mogla izgubiti, kajti »ljubezen prenese vse, ker smatra vse za možno« kot pravi Hoja za Kristusom. Oprijela se je otrok. Klicala jih je, dajala sladkorčke, igrala se z njimi, pela in jih učila molitvic ter nauka. S tem se je prikupila staršem. Pevski zbor ji je narastel do 70 članov, med njimi so bili nekateri zagrizeni socialni demokratje in celo eno slaboglasno deklé. Zaradi te javne grešnice je nastal ropot. »Če ona poje, ne bom pela jaz,« je začela prva. »Zloglasna ženska!« je pristavljala druga. »Moja mati me ne pusti k vajam, ker je vmes taka ženska.« — »Vse boste pokvarili z njo,« so vpili vsevprek, »kaj bo nastalo iz našega zbora?«

Marjetica je mirno poslušala in pripomnila, da ne bodo pravični grešnikov nikdar izpreobrnili, če se oddaljujejo od njih. Ako so reveži potrebni usmiljenja, so grešniki največji revčki in najbolj potrebni ljubezni. Seveda njeno prepričanje ni prodrlo, zato so stari pevci kaj radi gledali nove postrani. Ni kogar ni imela na svoji strani, niti patra ne. Ta jo je sicer bodril, ji dajal tu pa tam dober nasvet, toda v splošnem je gledal od daleč. Sama je nosila težko breme in bila navadno najbolj vedrega obraza takrat, kadar je največ trpela.

Otroci so ji delali hude preglavice. Boso peti kričachi so se podili po dvorani, da je moral poseči vmes pater sam.

»Za božjo voljo,« je nevoljno klical Marjetici, »pazite vendar na otroke! Vsaj dostojnost jih naučite!«

Sklenila je, da bo male učila med tednom doma, da bodo v nedeljo dostojni.

Tako so hiteli dnevi polni dela. Pozno v noč je pisala note in sestavljala prošnje za vojne vpoklicance. — Pri tem delu se je spomnila prejšnjih časov. Zvečer je sedela v naslanjaču s knjigo v roki. Problem ji je delal ves selje, družba inteligentnih součenk jo je zabavala, poezija, umetnost, duhovite domislice, odlična okolica — kako jo je vse to rado stilo. Sedaj pa — umazani delavci, nehvaležnost, šolski zvezki, flamske pesmi, razposajeni otroci — kakšna družba! Roke so ji zdrknile, glava se ji je upognila. Pa se je zgrudila pred križ in zakrila obraz. Samo Trpeči je videl njen boj in bil vesel njenih žrtev.

MATI V DOMU.

Medsebojna ljubezen zahteva, da človek človeku služi. Največja ljubezen je v onem, ki ne ve, da služi, ki sebe skoro pozabi in živi le za bližnjega. Tudi v družini eden drugemu izkazujemo uslužnosti, ki so kakšenkrat prava dejanja ljubezni.

Prav gotovo pa je mati ona, v kateri je ljubezen do moža in svojih otrok tako velika, da pozablja na svoje potrebe in s smehljajem na ustih je vsem na razpolago: možu je dobra žena, otrokom mati, revežem tolažnica in domu gospodinja. V takem domu je zelo toplo in prijetno živeti.

Ko vstane zora, vstane tudi mati. Po prstih stopa mimo spečih otrok in gre na delo. Se prej posveti nekaj časa sama sebi, da se umije, počese in čedno obleče, kajti ona ve, da je priprosta, toda prijetna zunanost lastnost, za katero mora mati tudi skrbeti; to ni izguba časa, ampak dolžnost napram sebi, otrokom in možu. Nato pregleda obleko moža in otrok, če je potreba, kaj zašije in osnaži, medtem pa poskrbi za zajutrek. Ko vstanejo, skupaj pomolijo, pojedjo in gredo vsak na svoje delo. Preden odidejo, privoščijo mati vsakemu prijazno besedo. Težka in neprijetna dela opravi mati takrat, ko družine ni doma. Ko se družina vrne h kosilu, mora tudi gospodinja najti toliko časa, da prisede k mizi in skrbi, da se razvije prijeten razgovor. Vsakemu posveti pozornost s tem, da povprašuje, kako je bilo v šoli ali pri delu. Taki pogovori družino vežejo in delajo dom prijeten.

Če vidi, da je potrebno, bo svoje delo pustila in bo ostala pri otrocih ali pri možu, šla bo z njimi na izprehod in bo z delom raje pozneje pohitela. Zelo mučno je, če se izgovarja, da ne more z njimi, da bi rada šla, a da ima preveč dela; pri tem se ji pa na obrazu bere trudnost in sitnost. To spravi navadno vse ob dobro voljo. Seveda se je treba premagati, kajti lepo je, če se delo čimprej opravi, a ravno take žrtve so navadno stokrat blagoslovljene z užitek, ki ga napravi otrokom. In z ljubeznijo, ki jo ji ti izkazujejo. — Pri kmečkih družinah se od matere zahteva, da posedi pri družini po večerji. To so dragocene ure. Zelo lepo je, če se takrat kaj čita. Najbolj je priporočljivo sv. pismo, čita se tudi samo par odstavkov in se potem o tem govori. Mati lahko pripoveduje o Jezuščku, o begu v Egipt, o apostoli, o križanju, o Mariji in Jožefu. Otrokom bo zelo prijetno, če se jim čita kaj zabavno-poučljivega. Pravljice otroci kar požirajo, Mati lahko poživi družbo s tem, da kaj zapoje, navadno postane s pesmijo vsakdo dobre volje, otrok pa kar razigran. Otrokom se mora tudi pustiti, da sami kaj pripovedujejo, tako postanejo pogumni v pripovedovanju, njihov razum in domišlija se razvijeta in mlada duša raste v dobrem.

Odkod pa naj mati vzame toliko moči, da je vedno pripravljena drugim delati bogato in prijetno življenje?

Sama mora zato poskrbeti, ko je še mlada, pa tudi pozneje naj se za vse zanima, naj od časa do časa kaj čita. Ljubezen pa, ki je v njenemu srcu že po naravi, naj še okrepi z trdno vero in s zaupanjem v Boga. To ji bo dajalo vedno novih moči in veselja.

Vilma.

Venceslav Sejavec:

Pismo.

*Pomladno jutro v me dehti,
ko pišem ti vrstice te,
nedeljsko solnce se žari,
ko mislim, dragi moj, na te.*

*Z jutranjo tiho roso je
na oknu nagelj poškropljen,
kot zvesto, mlado je srce —
ti si ga vreden, drug noben.*

*Pred oknom jablana cvete
in naša njivica blesti —
naj tebi tudi čez morje
iz črk teh vesna zadiši.*

PREŠCE.

Po Tolminskem hodijo na vernih duš dan zjutraj otroci od hiše do hiše, trkajo na vrata, pojo in prosijo za prešce. Gospodinje so bile že spekle okrogle hlebčke, ki jim jih zdaj delijo, zraven pa še koruzne štorže, jabolka in včasih pade tudi kak novčič v hvaležno otroško ročico. Ta lepa narodna navada kaže, kako ljubi so našemu narodu otroci; priča pa tudi, da je krščanska, v veri in onstranstvu zakoreninjena dobrotlost tudi med Slovenci doma, in sicer že stoletja. Darovi se delijo otrokom za verne duše — v pravem spoznanju, da si kristjani z dobrimi deli zbirajo duhovni zaklad, ki ne mine.

Ko se bliža zima, se gospodinje iz boljših hiš spomnijo na prešce še drugih, boljših vrst. Iz te ponošene mozeve obleke se da še napraviti oblekca za dečka iz revne hiše; tisti čevlji tam bodo prav prišli brezposelnemu delavcu; in v skrinji je še ta in oni kos obleke, ki gre za prešce; iz shrambe, ki jo je letos Bog precej napolnil, odpošljemo košek krompirja ali par pedi slanine družini, ki je lačna.

Morda bo prišel dan, ko bodo tudi naši otroci čakali, da jih dobrotna roka nasiti in obleče...

MATI V PREGOVORIH.

Materina zvestoba je vsak dan nova.

Naj je mati še tako uboga, je vendar otroku vir bogastva.

Dobra mati ne vpraša: »Želiš?«, ampak pravi: »Tu imaš.«

Bolje je izgubiti bogatega očeta kot ubogo mater.

Mater lahko izgubiš, a je ne moreš več najti.

Materini molitvi se noben svetnik ne ustavlja.

Materina roka ne dela ran.

Materina roka je mehka, tudi če udari.

Kar gre materi do srca, gre očetu do kolen.
Materi je najbolj trpeče dete najljubše.
Mati se pravi: mučenica.
Kdor ima mater, ne joka.

NAŠE SLIKE.

Trgatev. — Naši vinogradi so odmevali od petja trgačev, ki so polnili brence in ornice z zlatorumenim grozdem. Lepa letina, ož veselo upanje naših družin po Vipavskem in Brdih! — Jezus uči tičke peti je slika, ki jo je izdelal Tone Kralj za nagrobni spomenik gospe Anice Sardočeve, ki je na goriškem pokopališču. Vedro in mило gleda Marija na grobovje, saj spijo tam njeni otroci. Jezus pa, še komaj razvit pa že ves ljubezniv, z belušnima ročicama taktira trem ptičkam, ki pod njim pojo. Iz lončka na strani lijejo nageljni, ljubo znamenje slovenske družine. Slika je izdelana v barvah. Ko stojiš ob grobu in gledaš vanjo, globoko občutiš tolažilno krščansko misel, da smrt ni konec življenja, ampak začetek večnega veselja.

TA GROB TEPTAJTE!

Pri cerkvi vasi Schweta na Saškem je nagrobni kamen, v katerega je vrezana podoba kolesa. Mož, ki je tu pokopan, je zapustil oporoko, v kateri prosi, naj mimoidoči teptajo z nogami njegov grob.

Bil je to vitez Melhijor, hraber vojščak, ki se je pod deželnim grofom Friderikom Ugriznjenim (l. 1291 — 1324) v mnogih bitkah proslavil. Ko se je postaral, se je umaknil na svoj grad. Nekaj pa je motilo njegovo srečo: v dolgoletnih bojih je tako podivjal, da je v jezi ubil človeka kot muho; imel jih je lepo breme na vesti.

Nekega dne zagleda biriče, ki se bližajo, da ga potirajo pred sodnike; zakaj dva dni prej je v jezi spet prebodel enega kmetiča. V tej stiski se Melhijor zateče h kmetu, ki mu je bil sosed. Ta mu je svetoval, naj leže na njivo, potem pa je plemenitega viteza vsečrez pokrnil z gnojem. Biriči so ga dolgo iskali, tako da je moral več ur ostati v nevšečni legi. Melhijor je sumil, da ga kmet nalašč pusti pod gnojem; ko ga je kmet slednjič poklical, ga je vitez trdo ozmerjal, vedno strašnejša jeza ga je popadla in tako vzkripela, da je kmeta zabodel. Ko se je pozneje prepričal o resničnosti in zvestobi kmetovi, ga je začela glodati vest. Zapustil je domačijo s trdnim sklepom, da se poboljša; tuji knezi so mu sprosil dovoljenje, da se je smel vrniti domov. Zdaj je živel tiho in samotno, le s to skrbjo, da bi podpiral siromake, cerkve in šole.

Pred smrtjo je določil, naj ga ne pokopljejo v cerkvi — taka je bila takrat pravica vitezov — marveč pred njo, zato da bo vsakdo z nogami teptal njegov grob. V nagrobnik pa naj vrežejo kolo, v znamenje, da je zaslužil, da bi ga na kolesu grozno mučili in usmrtili. — Srednji vek je bil močan po krivdi, pa tudi po žrtvi in pokori.

Z A H I Š O I N D O M

ZIMA IN CVETLICE.

Bliža se mrzla zima in pravijo celo, da bo huda, če ne še hujša od lanske. Pa bomo videli, je rekel slepec.

Za zimo se vse pripravlja: Človek si oskrbi toplo obleko, da ga ne bi mučil hudi mraz; pravočasno napravi zalogo hrane za sebe in za žival, da ne bi bilo lakote v hiši, ko bo bril mraz in zunaj ne bo ničesar za pod zobe. Človek si tudi oskrbi kuriva, da bo toplo. Ljubi Bog da živalim v zimskem času bolj dolgo in gostejšo dlako, ki naj varuje živalsko telo pred mrazom; rastline na prostem pa v zimskem času kar prestanejo z vsem delovanjem in se zazibajo v zimsko spanje, iz katerega jih prebudi šele pomladansko solnce.

Tudi nekatere cvetlice na prostem, kot obzidne plesalke, vrtnice, različni opleševalni grmi in palme prespe zimo, to se pravi, da v zimskem času ne rastejo in ne cvetejo. Navadne sobne rastline v zimskem času na prostem pomrznejo, v sobi pa so lahko pri bujnem življenju, seveda če človek zanje pravilno skrbi. Skrb za cvetlice pa mora biti take:

1. Vse cvetlice, ki naj ostanejo na prostem, je treba ob prvi slani pregledati in ugotoviti, ali nimajo kakšnega še zelenega dela. Če je vrtnica oktobra in novembra še cvetla, ima gotovo še kakšno vejico nezrelega lesa in tak nezrel les bo v zimskem času popokal, spomladi pa se posušil. Zato pa moramo take vrtnice pred zimo obrezati, t. j. odstraniti moramo vse zelene dele. Če bi z obrezanjem preveč škodovali obliki cvetličnega grma, moramo vrtnico (in tudi palmo) zavarovati, to se pravi zapažiti s slamo. V prav hudo mrzlih krajih je najbolje, če jih še vpognemo in zakopljemo v zemljo, kjer ni nikdar tako mraz, kot na prostem zraku. Če vse to ni mogoče ali umestno, potem moramo prenesti cvetlice v hišo (oleandre).

Če bi bili pred lansko zimo tako napravili, ne bi bilo zmrznilo toliko rožnih grmov in palm.

2. Sobne cvetlice lahko prestanejo z rastjo, lahko pa

tudi rastejo skozi celo zimo. To popolnoma zavisi od nas.

Če nočeš, da bi sobne cvetlice v zimskem času rastle, potem jih spravi v svetlo in zračno klet ali sobo, katere nikdar ne kuriš. Tu toplota lahko pade tudi kakšno stopinjo pod ničlo, a ne preveč, največ do dve stopinji Celzija. Tak mraz ne bo cveticam mnogo škodil. Če pa pritisne hujši mraz, moraš toliko zakuriti ali izpustiti zrak iz zakurjene sofe, da se dvigne toplota na ničlo ali pa na največ 8 stoinj.

Takih cvetic ti drugače ni treba mnogo oskrbovati, le pazi, da je zemlja nekoliko vlažna. Zato jo narahlo oskropi vsaki teden.

Bolj pa moraš paziti na tiste cvetlice, ki naj ti tudi v zimskem času rastejo in cvetejo. Te moraš oskrbovati kot komaj rojenega otroka. Predvsem pazi na sledeče:

a) Pri začetku zime pogledj, ali imajo cvetlice dovolj zemlje. Če je lonec ali posoda polna korenin, preloži rastlino v večjo posodo in dodaj dobre zemlje. V korenine ni treba sedaj drezati, to boš uredil spomladi.

b) Pazi, da se ti cvetlice v zimskem času ne prehlade. Kot prehlad škodi ljudem, tako škoduje tudi cveticam. Cvetlice boš očuval prehlada, če se ne bo v njih okolici znatno menjala toplota. Ne smeš dovoliti, da je v sobi s cveticami enkrat prav hud mraz — pod ničlo — potem pa peč hudo zakurjena in zrak zaduhel. Premembe toplote naj bodo zmerne, in nikdar naj ne bo prav nizka stopinja toplote; cvetlice ti bodo v tem slučaju rastle in se razvijale.

c) Pri sobnih, rastočih cveticah moramo nadalje paziti na vodo. Navadno naši ljudje v zakurjenih sobah nimajo kozarca s čisto vodo, zato pa je zrak v taki sobi neprimerno suh in človeka začne kmalu strgati v grlu, ki se mu suši. Voda izhlapeva tudi iz cvetic in iz cvetlične zemlje, zato pa se v zakurjeni sobi marsikateri lonec cvetic posuši. Tudi v zimskem času moramo cvetlice zalivati, in če je soba vedno zakurjena, moramo zalivati vsaj toliko kot v poletnem času. Jože.

ZELENJAD ZA ZIMO.

V večjem delu naše dežele črez zimo ne raste prav na prostem nič. Snežna odeja pokrije zemljo ali pa brije črez njo mrzla burja.

Kdor noče v teh razmerah otepati črez zimo le krompirja, repe in fižola, ješprenčka in polente, temveč hoče tudi v zimskem času imeti nekoliko zelenjadne prikuhe, si mora zelenjavo pravočasno preskrbeti. Samo kaj in kako?

Od zelja pridejo za zimó vpoštev predvsem ohrovt in kapusne glave. Od ohrovt (vrzot) posebno nekatere pozne vrste prav dobro prenesejo tudi hud mraz, vendar jih moramo v krajih, kjer napada huda slana, pravočasno spraviti na varno. Spravimo jih v klet ravno tako kot kapusne glave.

Zračne in ne pretople kleti so najboljša shramba. Na polju moramo skopati zelje s štorom in koreninami vred ter ga zasadimo v kleti v droban in čist pesek. Paziti moramo, da se zelje preveč ne dotika, temveč da je vsaka rastlina kar se da sama za sebe, ker drugače se lahko razvije na zelju plesen in zelje začne gniti. Zato moramo prenesti iz prostega v klet samo nevlačno zelje in to le v lepem vremenu.

Od solat prihajajo za zimo vpoštev solata endivija, zimska solata in rdeči radič. Endivijo s koreninami vred vketimo povezano, in sicer v suhem vremenu. Od rdečega radiča vketimo korenine s par srčnimi listi. Korenine radiča povežemo v snopiče, katere vložimo v pesek. Ko hočemo, naj radič požene, postavimo snopiče na svež gnoj, ki se pod snopi ugrije, in radič začne poganjati. Goriški okoličani so v teh opravilih celi mojstri, zato pa je goriški rdeči radič znan ne samo v Trstu, temveč tudi v Ljubljani in Zagrebu, na Dunaju, v Pragi in drugod.

Od druge zelenjave moramo vsekakor vketiti nekoliko petršilja in zelene, da imamo v zimskem času neko koliko začimbe za juhe in druga jedila; zakopljemo ju s koreninami vred v pesek.

V splošnem lahko vketimo poljubno zelenjavo (korenje, kolerabe, solatno peso itd.), ki nam bo v kleti dolgo vzdržala, samo paziti moramo, da ni klet plesniva in zaduhla, temveč suha in zračna. Ob lepem vremenu, v suhih in solnčnih dneh, moramo potem klet tudi prezračiti. Paziti moramo, da se zelenjava preveč ne dotika ena druge — razen pri radiču; vketeno zelenjavo od časa do časa pregledamo ter odstranimo vse nagnite in bolne rastline.

Jože.

PRIPRAVIMO ČEVLJE ZA ZIMO IN DEŽ.

Tudi najboljši čevlj se brž skvari, če ne ravnaš prav z njim. To velja posebno za zimski čas, za deževje, blatne ceste, snežnico in zmrzal, ko čevlji zelo trpe.

Težke čevlje iz kravine napraviš trdnije, če jim 14 dni preden jih obuješ krepko nadrgneš podplate z lanenim oljem. To ponovi v velikem deževju; pomaga, da se podplati trajneje obdrže in da ne prepuščajo vode. Goriške čevlje pogostoma nadrgni s kako mastjo, najbolje z ribjim oljem, da postanejo mehki in gibčni. Če so čevlji

radi prevelike mokrote prav otrdeli, deni jih na kopito, oblij jih z mrzlo vodo, nekoliko osuši, potem pa namaži z mornim tranom ali kako drugo maščobo.

Ni dobro, če voda gre v čevlj. Kaj storiti? Kupi trd parafin, ga na tenko zričaj in ta prah raztopi v steklenki bencina. (Pazi, da se ti ta reč ne vžge!) S to raztopino maži podplate, nadplate in šive, in sicer tako dolgo, da usnje tekočine ne sprejme več. To raztopino lahko rabiš za vse vrste čevljev, tudi za najfinejše, ker usnja ne razjé in mu ne vzame bleska.

Zdaj pa nekaj za našo gospodično. Svetle čevlje, ki so postali marogasti, osnažite z limonovim sokom ali z bencinom, potem jih namažite z brezbarvnim mazilom in z volneno krpo odrgnite, da se bodo svetili. Hudo po packane pa dajte v barvarno, kjer jih bodo poljubno prebarvali in zgladili.

Čevlji, ki so v shrambi, bi morali vedno biti na kopitih; če kopit nimamo, moramo čevlje trdo nabasati s papirjem. Preden pa jih nabiješ s papirjem, pusti, da se kake dve uri zračijo. Čevlji naj se hranijo v prostoru, kjer se toplota ne menja preneglo; zakaj pri hudi vročini ali v ostrem mrazu usnje lahko začne pokati.

Čevlje iz gumija od časa do časa nadrgnimo z glicerinom; to pomaga, da ostanejo voljni in da se gumi ne ulomi.

Za vse čevlje priporočam, da si napravite ali kupite vložek, ker s tem varjete čevlj škode, nogo trudnosti in nogavice lukenj. Take vložke lahko izdelate doma, in sicer iz starih ovratnikov ali zapestnic za moške, ki jih vrežite po podplatu. Ti vložki so prijetni in prav koristni, ker so gladki in se zato nogavice na njih tako ne trgajo.

Željka.

ZA KUHINJO.

Mešana sadna mezga. — Vzemi 1 kg hrušk, 1 kg jabolk, 1 kg češpelj, 2 in pol kg sladkorja.

1. Olupi hruške in jabolka, iztrebi jim peščice ter zrezi jih na kose češpljeve velikosti. Češpljam odvzemi koščice.

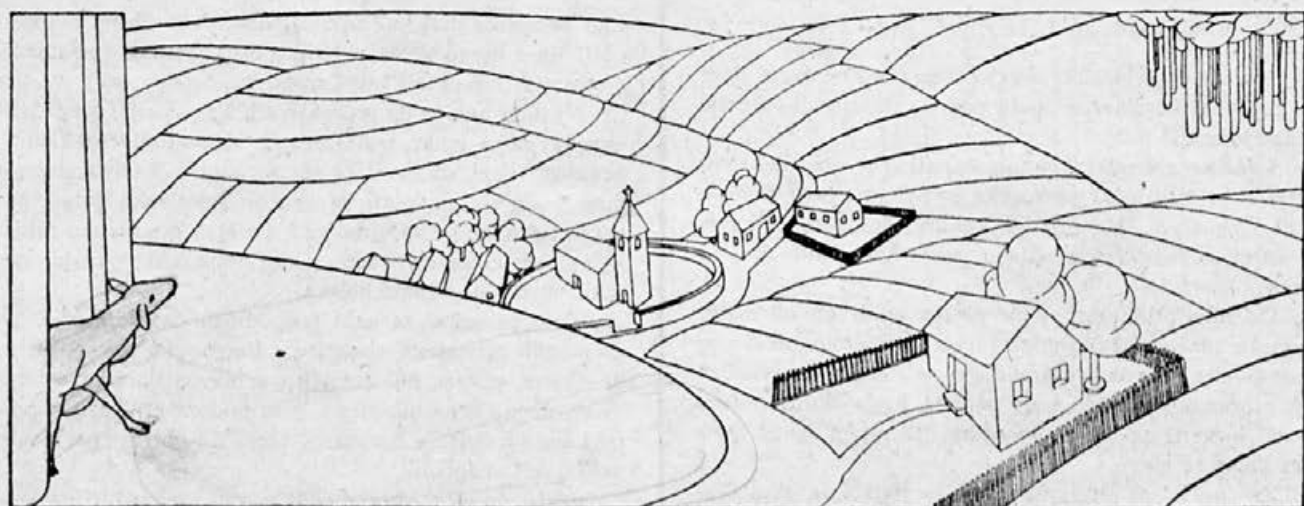
2. V litru vode kuhaj skozi pol ure pri majhnem ognju jabolčne olupke in češpljeve koščice, nato precedi.

3. V nekoliko z maslom namazano kozico zlij precejni sok, raztopi v njem sladkor in grej pri majhnem ognju, dokler se raztopina ne pripravlja za vretje.

4. Dodaj tekočini sadje in pusti vreti toliko časa, dokler se snov ne zgosti in ne postane trda, če kapneš kapljico na krožnik.

5. Vloži mezgo v čiste in ogrete kozarce, deni po vrhu košček oljnatega in v žganju namočenega papirja ter pokrij s pergamentnim papirjem, katerega trdno preveži.

Posiljeno zelje. — Vzemi 15 dkg masti, 8 dkg sladkorja, dve zelnati glavi, kumno (kimel), sol, kis, vodo ali govejo juho, 2 dkg moke. Zarumeni v razbeljeni masti sladkor, prideni na drobne rezance zrezano zelje, kumno in sol ter poškropi z dvema žlicama kisa. Nato duši, dokler se zelje zmehča, medtem pa včasih prilij po žlički vode ali juhe. Končno potrosi z moko in ko ta zarumeni, zalij z vodo ali juho ter pusti prevreti.

P I S A N O P O L J E

Tone Knap:

ZNANILCI SMRTI.

»Kaj res, da sove in čuki oznanjajo smrt v bližini, kjer skovikajo?« — »Beži, beži! Kdo te je pa nalogal?« — »Kaj nalogal! Teta Urša mi je pravila, da je prav res in da je sama slišala sovo tisto noč, ko je stric Luka umiral. Celo noč je skovikala pod oknom.« — »Le pusti take marnje in ne verjemi, ker ni nič res. To so same vraže in domišljije.«

Ni samo eden, ampak še mnogo je takih ljudi, ki verjamejo v take bajke. Posebno čuka ali skovirja imajo pri nas na zelo slabem glasu, češ, on je tisti, ki spravlja ljudi v grob. Tako majhen ptič in da bi imel tako moč; ali se ne sliši neumno! Komaj 21–22 cm je dolg, z razpetimi peruti do 55 cm širok. Zgoraj je temnosiv, spodaj belkast, glavo ima rjavkasto belo. Oči ima rumene, kljun zelenkasto rumen. Tak je naš čuk, čuk, čuk!

Velikih gozdov kakor tudi iglastega drevja ne ljubi. Zato se po takih krajih tudi ne naseli. Prav rad pa si izbere stara sadna drevesa ali posamezna drevesa na prostem polju. Razen na drevesih se lahko vgnezdi tudi v skalovju, v kakšnem groblju ali starih podrtijah. Celo v zajčjem gnezdu so že dobili čuka, ki je valil. Da se pa ne boji človeških bivališč, je dokazal, da si rad izbere domek prav v našem obližju. Že dobi na kakem stolpu ali podstrešju prostor, ki si ga potem uredi po svoje. Veliko opravlja z gnezdom nima. Kvečjemu znese skokaj malo različne navlake pa je gnezdo gotovo. Med ženirje ga torej ne moremo prištevati. Pa naj bo že kakor hoče, njemu je prav in po mislih, tudi če včasih položi jajčka kar na gola tla. Samica zelo skrbno vali 4–7 jajčk kakih 16 dni. Ko prilezejo mladiči na dan, se začne za stare nova skrb. Mali paglavčki niso zlepa zadovoljni in hočejo venomer jesti. Zato pa tudi niso preveč zbirčni. Že prav mlade pitažo z mrčesom, miškami in tu pa tam tudi s kakim majhnim ptičkom. To se ponavlja toliko časa, da so dovolj močni in si upajo sami zleteti.

Takrat sfrčita stara dva nekaj metrov od gnezda in kričita in vabita svoje otročiče toliko časa, da se ojunačijo in priletijo k njim. Od tu letita zopet malo dalje in to se ponavlja toliko časa, da začno sami letati okrog. Šele takrat peljeta stara dva svojo kompanijo na daljše izlete, vračajo se pa še vedno proti jutru vsi skupaj v gnezdo. To traja le nekaj časa, ker kmalu začno doraščajoči mladeniči uhajati po svojih poteh. Ko si čuk zbere nov stan, si obenem odloči tudi svoj delokrog, ki ga ne prekorači.

Čez dan čepi v gnezdu in dremlje. Razširjeno je mnenje, da v dnevni svetlobi ne vidi nič, ker se mu preveč blišči. To pa ne bo držalo povsem; opazujmo ga le, kadar ga drugi ptiči dražijo, kako si zna lepo pomagati na varno. Ko bi ne videl, bi se ne mogel skriti. Ravno tako pa tudi ni res, da bi v temi videl. V popolnoma temnih nočeh ga ne boš nikdar srečal na prostem. Na lov hodi navadno po solnčnem zahodu in pred solnčnim vzhodom. Le v jasnih in svetlih nočeh bo vso noč zunaj. Pač ga pa privabi v noči vsaka luč. Tako zaide tudi pod bolnikovo okno, ker je svetlo. Še bolj kot svetloba ga pa vleče cel roj raznega mrčesa, ki pleše v svetlobi, ki pada skozi okno. Med njimi je navadno vse polno hroščev, za katere je naš čuk posebno navdušen. In če pri tem poje vse melodije, najsi bodo že kakršnekoli, mu ne moremo zameriti. Še nam se razširi srce od samega veselja, ako zagledamo pred sabo dobro obloženo mizo, posebno če smo še lačni. In da bi skovir ne smel malo zavriskati, ko se mu nudi sama pečenka! Kdo bi mu zameril? In vendar ga radi tega sovražijo! »Naznanja smrt, vabi v grob,« itd. vedo posebno starejše ženice povedati. Toda le brez skrbi bodimo, še nobenega ni spravil v grob in ga tudi ne bo. Rad pa je meso in zato lovi, kjer je več divjačine.

Sluh ima izredno tenak. Vsak najmanjši šum, vsako sapico sliši. Če le majhna mušica leti po zraku, že jo od daleč zasliši. Celo v spanju ga ne preseneti nobena stvar, ker nikdar ne zaspí tako trdno, da ne bi slišal, če se mu približuje kaka nevarnost. Kakor hitro sluti kaj posebnega

Skovir, čuk (Athene noctua).

nega in nenavadnega, jo ubere nazaj, pa tudi podnevi. Sovražnikov ima precej in ne samo velikih, celo majhni ptiči mu hodijo radi nagajat. Ravno radi tega nekateri uporabljajo čuka za vabo. Postavijo ga na kak odprt kraj, krog njega pa vse polno limanic. Kakor hitro začuti drugi ptiči čuka v bližini, takoj je cel semenj okrog njega. Seveda se marsikak nagajavec potem kesa, da je bil tako radoveden in poreden, ker se ujame; pa po toči je prekasno zvoniti.

Povsem drugačnega mnenja o čuku, kôt so pri nas, so bili stari Orki. Pri njih je bil čuk sveta ptica in znak učenosti. Posvetili so ga najbolj brihtni boginji Ateni. Upodabljali so ga celo na svetiščih in imel je posebne prednosti pred vsemi drugimi pticami. Še danes ga v Grčiji smatrajo za zelo nadarjenega krilateca. Da je pri njih za dobro znamenje, torej ravno nasprotno kot pri nas, vidimo iz tega, da so kralju Otonu, ko je prvič prišel v Grčijo, podarili ravno čuka. Ravno tako ga obračajo v Palestini. Gojijo ga celo kot domačo ptico. Enako dobro se mu godi tudi po Italiji. Spoštovan je, velja za srečno ptico in še celo varujejo ga in pazijo, da ne uide. Ponekod pazijo nanj kot pri nas na golobe. Pripravijo jim prostore, kamor se naselijo in jih pustijo popolnoma v miru. Le tu pa tam poberejo kakega mladčica ter ga spečejo ali prodajo. Ni tako redko, da bi ne imeli čukov popolnoma udomačenih in po stanovanjih. Popolnoma svobodno se sprehajajo okrog hiše in po dvorišču. Naselijo ga pa tudi namenoma po vrtovih, da preganja mrčes. Lovi tudi miši, pa posebnega veselja do njih ne kaže. Škode ne napravi nobene, zato je res čudno, da je pri nas tako zasovražen.

ZA SMEH.

V velikem navdušenju. — Pri otvoritvi živinorejske razstave je predsednik imel otvoritveni govor, v katerem je navdušeno vzkliknil:

»Že naši predniki so bili ponosni na svoje lepe koze; tako velikih volov in tako lepih oslov kot pri nas najdeš zlepa in svinjsko gospodarstvo v naši deželi je daleč po svetu znano!«

Ni na listku. — V nekem francoskem gledišču je občinstvo burno zahtevalo, naj godba zaigra marseljezo, francosko narodno himno. Ravnateljstvo pa ni hotelo; ko pa je hrup naraščal, se je zagrinjalo dvignilo. Na odru je stal policijski komisar v polni uniformi in je vljudno opozoril občinstvo, da se v gledišču sme predstavljati in gosti samo to, kar stoji na sporednem listku. Pa se oglasi mogočen glas z zadnje galerije:

»In vi, gospod, stojte na listku?« Po gledišču je zažrmel bučen smeh.

Dvomi. — »Ti, Miha, učenjaki so zatrdno dokazali, da na luni bivajo ljudje.« — »Tega pa že ne verjamem; kam pa naj bi ljudje šli, ko luna pojema?«

Točen odgovor. — Minister za šolstvo: »Povejte mi, gospod učitelj, kako da v tem kraju skoro vsi otroci hodijo bos?« — »Ekscelenca, pri nas pridejo taki na svet.«

Težko vprašanje. — Župnik se je trudil, da bi otrokom v šoli obrazložil pomen bele barve. »Zakaj«, je vprašal, »si želi nevesta na dan poroke bele obleke?« Ker ni nihče odgovoril, je obrazložil sam. »Bela barva pomenja veselje in poročni dan je za ženo najlepši dan v življenju.« — Pa se je dvignil paglavec v prvi klopi in vprašal: »Zakaj pa nosijo takrat možje vedno le črno suknjo?«

Strašno vroče! — Neki Američan je opisoval, kako velika vročina je bila v Ameriki. Rekel je: »Pri nas je bilo tako vroče, da so se muham letalnice posmodile.« — »O to še ni nič posebnega,« ga točno zavrne premeteni Irec. »Pri nas smo morali preteklo poletje kokoši z ledom krmiti, da niso nesle kuhanih jajc.«

Maščevanje. — Kmet je prišel na semanji dan v mesto. Z desne in leve so ga prodajalci vabili, naj pride noter. Enemu, ki je bil najbolj glasen in siten, pa ves zamazan in nemaren, se je posrečilo kmeta spraviti v svojo kramarijo. »Imate tudi srajce?« je vprašal kmet. — »Da, po vseh merah in cenah.« — »Čedne, čiste srajce?« — »Tako čiste kot svež sneg!« — »Torej oblecite eno, potrebna Vam je!« je odrezal kmet in odšel.

Kako jedo na vasi. Med veliko vojno so prišli v našo vas vojaki. Star feldvebel je vzel sobo pri Trčku in je ošabno začel ukazovati pri hiši. Trček pa se je delal, da tega ne vidi. Ko so opoldne sedli k mizi, je feldvebel potegnil sabljo iz nožnice in jo položil na mizo. Trček se dvigne in gre molče iz sobe. Za čas se vrne z velikimi gnojnimi vilami, jih položi na mizo, mirno sede in začne zajemati iz skled. »Kaj naj to pomeni?« zahruli vojak. — »O nič,« pravi kmet, »tako jemo pri nas na vasi, k velikemu nožu spada velika vilica.« Feldvebel je zdaj vtaknil nož v nožnico in od takrat sta bila kmet in vojščak velika prijatelja.

U G A N K E.

Urednik Peter Butkovič -- Domen, Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. ČRKOVNICA.

(Milič. — Šteje 9 točk.)

V r m s e i
b d p d b n
o ž v e a j
p i i l c t
u n j d u, l
p e o o i o
h k l i e p

Odbiraj črke po nekem redu! Dobiš dober nasvet.

2. DOPOLNITEV.

(France, Središče. — Šteje 11 točk.)

— lo —
— gra —
— to —
— ve —
— ča —
— sa —

Navedeni zlogi med črticami so končni zlogi prve in začetni druge besede. Mesto črtice pa vstavi še zloge a, dram, dro, i, ja, ka, kal, le, ni, o, pol, se tako, da dobiš 12 dvozložnih besed. Začetne črke prvih besed in končne drugih 6 dajo pregovor.

3. PREMIKALNICA.

(Vinko. — Šteje 10 točk.)

Premakni naslednje besede tako eno pod drugo, da ti dajo srednje tri navpične vrste vodoravnočitane znan pregovor.

P	R	E	T	R	E	S	O	V	A	N	J	E		
P	O	S	O	J	I	L	N	I	C	A				
N	A	O	Č	N	I	K	I							
M	A	L	I	K	O	V	A	L	E	C				
P	O	L	J	E	D	E	L	S	T	V	O			

4. MREŽA.

(Vinko. — Šteje 9 točk.)

	O		O	
	O		R	
	I		V	

Spopolni prazne prostore s črkami A A A A A A D D D I K N O P P P P P R S S T V V, da dobiš 6 različnih besed — 3 vodoravne in 3 navpične.

5. ŠKATLJA.

(Domen. — 11 točk.)

Rešitev ugank v 6. številki »Družine«

1. Črkovnica.

N, dan, norec, Čepovan, Frančišek, skrinja, maslo, pes, n, raj, sedlo, modrost, goljufija, krožnik, slika, ena, o.

NAROČI SE NA »DRUŽINO«

2. Črkovna podobnica.

VESEL OBRAZ, A V SRCU MRAZ.

3. Dekle.

Odbiraš po eno črko od zgoraj in od spodaj v obeh navpičnih vrstah in dobiš:

NJEGA OD NIKODER NI.

4. Sadje.

Jemlješ skupine z dvema črkoma po številu sadov od zgoraj navzdol najprej na levi potem še na desni in dodaš še A in D; tako dobiš:

DOBRO DREVO RODI DOBER SAD.

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.
Tiskala Katoliška tiskarna v Gorici. (Za tiskarno odgovoren Ludovik Špacapan.)